Raport roczny ESM: kwestie migracji i azylu

Część 2
POLSKA 2022

EMN
Europejska Sieć Migracyjna
POLSKA

Raport roczny ESM: kwestie migracji i azylu

Część 2
POLSKA 2022

Warszawa 2023

Niniejszy raport krajowy został skompilowany i przygotowany przez Urząd do Spraw Cudzoziemców, pełniący funkcję koordynatora Krajowego Punktu Kontaktowego Europejskiej Sieci Migracyjnej w Polsce (PL KPK ESM) i stanowi kompilację odpowiedzi na pytania zawarte w kwestionariuszu Europejskiej Sieci Migracyjnej (ESM). Podstawą do prac nad raportem były wspólne specyfikacje oraz metodologie przyjęte przez Europejską Sieć Migracyjną.

Europejska Sieć Migracyjna została powołana na mocy Decyzji Rady 2008/381/EC z dnia 14 maja 2008 r. w celu dostarczania aktualnych, obiektywnych, wiarygodnych i porównywalnych informacji na temat migracji i azylu instytucjom UE, władzom i instytucjom państw członkowskich oraz opinii publicznej, w celu wspierania procesu kształtowania polityki w UE. Europejska Sieć Migracyjna to ogólnoeuropejska sieć dostarczająca informacji na temat migracji i azylu. W skład ESM wchodzą Krajowe Punkty Kontaktowe w państwach członkowskich ESM (państwa członkowskie UE z wyjątkiem Danii) oraz państwach o statusie obserwatorów (Norwegia, Gruzja, Mołdawia, Ukraina, Czarnogóra, Armenia, Serbia), Komisja Europejska i dostawca usług ESM (ICF).

Elektroniczna wersja krajowego raportu (w polskiej i angielskiej wersji językowej) dostępna jest na stronie
https://www.gov.pl/web/europejska-siec-migracyjna
w zakładce „Publikacje".

ZASTRZEŻENIE:
Raport został przygotowany przez Krajowy Punkt Kontaktowy Europejskiej Sieci Migracyjnej w Polsce. Wyrażane w nim opinie niekoniecznie odzwierciedlają punkt widzenia instytucji wchodzących w skład PL KPK ESM i Komisji Europejskiej. Podmioty te nie są również związane wnioskami sformułowanymi w raporcie.

KONTAKT:
Krajowy Punkt Kontaktowy
Europejskiej Sieci Migracyjnej w Polsce
Urząd do Spraw Cudzoziemców
ul. Koszykowa 16, 00-564 Warszawa
email: esm@udsc.gov.pl
strona internetowa: https://www.gov.pl/web/europejska-siec-migracyjna

PROJEKT I SKŁAD:
Studio graficzne SmartDTP
www.smartdtp.pl

URZĄD DO SPRAW CUDZOZIEMCÓW

Finansowane przez Unię Europejską

EMN Europejska Sieć Migracyjna POLSKA

Spis treści

Streszczenie
>7

Wstęp
>9

1
Przegląd rozwoju polityki azylowej i migracyjnej
>11

2
Działania podjęte w odpowiedzi na napływ osób uciekających przed wojną na Ukrainie
>17

3
Legalna migracja
>33

4
Ochrona międzynarodowa
>35

5
Małoletni i inne grupy szczególnie wrażliwe
>37

6
Integracja i włączenie
>39

7
Obywatelstwo i bezpaństwowość
>41

8
Granice, wizy i strefa Schengen
>47

9
Nielegalna migracja i przemyt migrantów
>51

10
Handel ludźmi
>53

11
Powrót i readmisja
>57

12
Migracja i współpraca na rzecz rozwoju
>59

Europejska Sieć Migracyjna (EMN) to unijna sieć ekspertów ds. migracji i azylu, którzy współpracują w celu dostarczania obiektywnych, porównywalnych informacji i wiedzy na temat nowych zagadnień związanych z azylem i migracją w Europie.

Streszczenie

W 2022 roku zaobserwowano szereg wydarzeń i działań w obszarze migracji i azylu na terenie Polski. Wiele z nich wynikało z potrzeby szybkiej reakcji na masowy napływ obywateli Ukrainy, uciekających przed wojną w kraju.

W dniu 4 marca 2022 r. Rada Unii Europejskiej zdecydowała o wprowadzeniu czasowej ochrony z powodu masowego napływu wysiedleńców z Ukrainy, zgodnie z art. 5 dyrektywy 2001/55/WE (Decyzja wykonawcza nr 2022/382), co spowodowało wprowadzenie ochrony czasowej. W Polsce ustanowiono szereg aktów prawnych mających na celu zapewnienie pomocy oraz ułatwienie pobytu cudzoziemcom objętym ochroną czasową na terenie Polski.

Z perspektywy nielegalnej migracji, najważniejszym wydarzeniem w Polsce w 2022 roku był dalszy napływ nielegalnych migrantów przez polską granicę z Białorusią. W odpowiedzi na te wyzwania wprowadzono wiele zmian w zakresie zarządzania granicami oraz walki z istniejącymi „ułatwieniami" nielegalnej migracji, jak też zapobieganiem nielegalnym pobytom w kraju.

Dodatkowo, przyjęto istotne modyfikacje w kontekście powrotów i readmisji, które dają odpowiednim podmiotom możliwość oferowania wsparcia reintegracyjnego dla obcokrajowców wracających do swojego kraju pochodzenia, niezależnie czy jest to powrót dobrowolny czy przymusowy. Działania te nadzorowane są przez Komendanta Głównego Straży Granicznej.

W dalszej kolejności podjęto działania w zakresie polityki wizowej, obejmujące wydawanie wiz krajowych obywatelom Ukrainy i Białorusi przebywającym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz utworzenie Centrum Decyzji Wizowych. Ponadto, w kontekście ochrony międzynarodowej podniesiono kwotę pomocy na wyżywienie dla cudzoziemców przebywających w ośrodkach dla cudzoziemców, a także uchylono niektóre rozwiązania wprowadzone w wyniku pandemii COVID-19. W ramach działań dotyczących legalnej migracji, uruchomiono nową stronę internetową – Moduł Obsługi Spraw. Podjęto również kroki mające na celu zwalczanie handlu ludźmi. Działania te ściśle wiążą się ze strategią krajową oraz wykrywaniem, identyfikacją i informowaniem ofiar.

Wstęp

Zgodnie z art. 9 ust. 1 decyzji Rady 2008/381/WE w sprawie ustanowienia Europejskiej Sieci Migracyjnej (ESM), co roku każdy Krajowy Punkt Kontaktowy zobowiązany jest do przedstawienia raportu na temat sytuacji migracyjnej i azylowej w danym państwie członkowskim, opisującego rozwój polityki w tym obszarze, przedstawiając dane statystyczne.

Roczny raport Europejskiej Sieci Migracyjnej składa się z dwóch części oraz załącznika statystycznego. Część I raportu krajowego oraz załącznik statystyczny mają na celu dostarczenie decydentom w Komisji Europejskiej informacji na temat postępów na szczeblu krajowym. Z kolei część II jest ukierunkowana na szerszego odbiorcę zainteresowanego przeglądem sytuacji azylowej i migracyjnej w Polsce. Struktura raportu zapewnia przegląd wszystkich aspektów migracji oraz azylu w Polsce i obejmuje okres od 1 stycznia do 31 grudnia 2022 roku.

W celu sporządzenia części II raportu krajowego pozyskano informacje poprzez złożenie wniosków o ich przekazanie oraz podsumowano odpowiedzi uzyskane od instytucji takich jak: Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej, Ministerstwo Rozwoju i Technologii, Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Ministerstwo Edukacji i Nauki, Ministerstwo Zdrowia, Urząd do Spraw Cudzoziemców, Komenda Główna Straży Granicznej, Komenda Główna Policji oraz Państwowa Inspekcja Pracy.

Wszystkie terminy użyte w niniejszym raporcie są zgodne z definicjami zawartymi w Słowniku ESM zawierającym terminologię z zakresu azylu i migracji.

1

Przegląd rozwoju polityki azylowej i migracyjnej

Od 24 lutego 2022 roku migracja w Polsce została zdominowana przez napływ obywateli Ukrainy oraz następstwa konfliktu zbrojnego jaki dotknął ten kraj. Od momentu wybuchu konfliktu do końca 2022 roku, do Polski wjechało 8,8 miliona osób z Ukrainy, z czego 1,5 miliona zarejestrowano jako beneficjentów ochrony czasowej. Warto podkreślić, że pomiędzy rokiem 2014 a początkiem 2022, liczba obywateli Ukrainy posiadających ważne pozwolenia na pobyt w Polsce wzrosła aż ośmiokrotnie – z 41 do 313 tysięcy. Tak liczna diaspora ukraińska oraz bliski dystans geograficzny stanowią istotne czynniki przyciągające tych, którzy uciekają przed skutkami wojny. Jednocześnie, można także zaobserwować zwiększony napływ do Polski obywateli Białorusi i Rosji.

W 2022 roku, odnotowano złożenie 528 tysięcy wniosków o pobyt czasowy, stały oraz wniosków o przyznanie statusu rezydenta długoterminowego UE, co stanowi wzrost o ponad 135 tysięcy w stosunku do roku 2021 (+34%). Najliczniejszą grupę spośród cudzoziemców ubiegających się o zezwolenie na pobyt, jak zwykle, stanowili obywatele Ukrainy – 65% (317 tys.). Oprócz nich, najbardziej liczne grupy wnioskujących to obywatele Białorusi (66,6 tys., 13%), Gruzji (37 tys., 7%), Rosji (12,2 tys., 2%), Indii (11,6 tys., 2%) oraz Mołdawii (9,8 tys., 2%).

Przewiduje się, że trend wzrostowy liczby wniosków o zezwolenia na pobyt będzie się utrzymywał. Będzie on głównie zależny od sytuacji politycznej i ekonomicznej nie tylko na Ukrainie, Rosji i Białorusi, ale również w innych krajach byłego ZSRR. Mimo trudności wywołanych pandemią COVID-19 oraz konfliktem zbrojnym na Ukrainie, w ostatnich latach zaobserwowano zwiększoną liczbę wniosków składanych przez obywateli takich krajów jak: Gruzja, Indie, Mołdawia, Uzbekistan, Turcja, Wietnam, Azerbejdżan, Chiny, Filipiny i Zimbabwe.

Wnioski o zezwolenie na pobyt 2017–2022

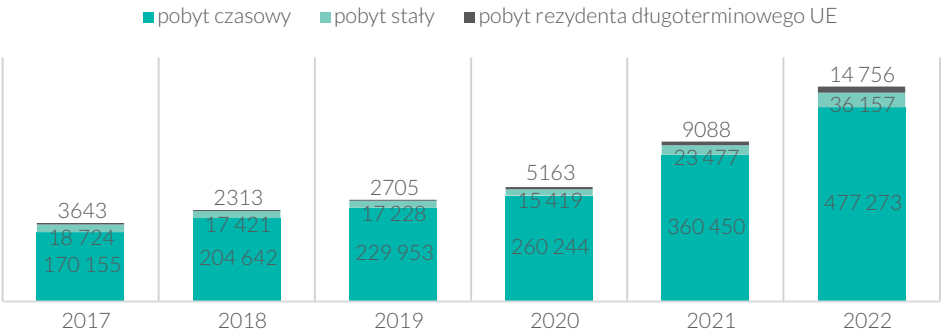

W roku 2022 liczba osób, które wnioskowały o przyznanie ochrony międzynarodowej wyniosła 9 933, co stanowi wzrost o 29% w porównaniu z rokiem 2021 (7 699) i jest najwyższą liczbą od roku 2017. Nagły skok można było zauważyć w marcu 2022, tuż po ataku Rosji na Ukrainę, kiedy to złożono 1 766 wniosków, co jest trzykrotnie większą liczbą w porównaniu do stycznia tego samego roku (514).

Największą grupę osób ubiegających się o ochronę międzynarodową stanowili obywatele Białorusi (3 132), Rosji (2 277), Ukrainy (1 778), Iraku (639) oraz Afganistanu (362). Wnioski złożone przez obywateli trzech pierwszych państw stanowiły 72% wszystkich wniosków w roku 2022. W porównaniu z rokiem 2021, można zaobserwować wzrost liczby wniosków złożonych przez obywateli Ukrainy (siedmiokrotny), Rosji (dwukrotny), Białorusi (o 39%). Z drugiej strony, zauważalny jest spadek liczby wniosków pochodzących od obywateli Afganistanu (pięciokrotny) oraz Iraku (dwukrotny). Na uwagę zasługuje również ośmiokrotny wzrost wnioskujących o ochronę międzynarodową obywateli Egiptu – 176 osób. Przewiduje się, że tendencja, która pojawiła się pod koniec roku będzie kontynuowana.

Osoby ubiegające się o ochronę międzynarodową w 2022 r.

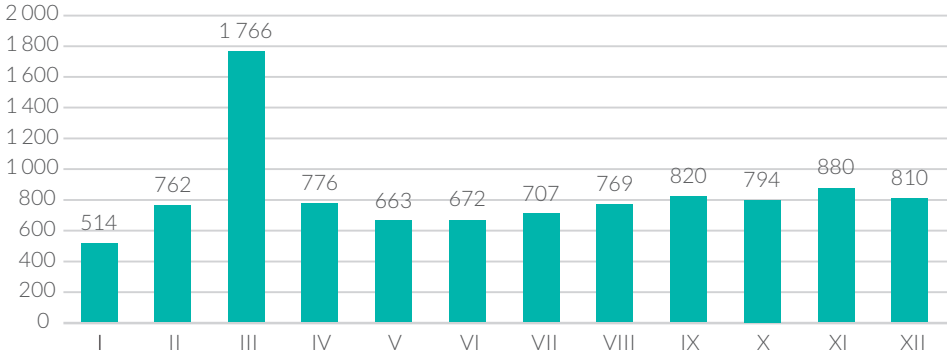

W roku 2022 Szef Urzędu do Spraw Cudzoziemców wydał 10 666 decyzji dotyczących ochrony międzynarodowej; jest to dwukrotnie więcej niż w roku 2021 (4 689) i stanowi najwyższą liczbę od roku 2017. W kwietniu, maju i wrześniu liczba wydanych decyzji przekroczyła tysiąc miesięcznie, w tym: 4 966 osób otrzymało pewną formę ochrony: 372 przyznano status uchodźcy, a 4 594 – ochronę uzupełniającą. Z kolei 1 602 osoby otrzymały decyzję odmowną, a 4 098 procedur zostało umorzonych. Wskaźnik uznawalności wniosków osiągnął rekordowy poziom 76%.

Osoby ubiegające się o ochronę międzynarodową w 2022 r.

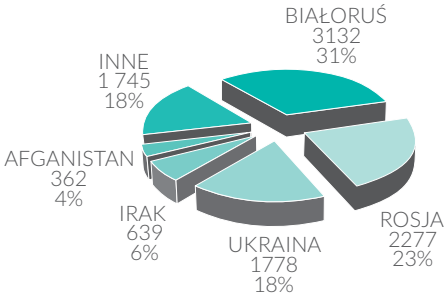

Liczba decyzji Szefa UdSC wydanych w sprawach o udzielenie ochrony międzynarodowej w 2022 r.

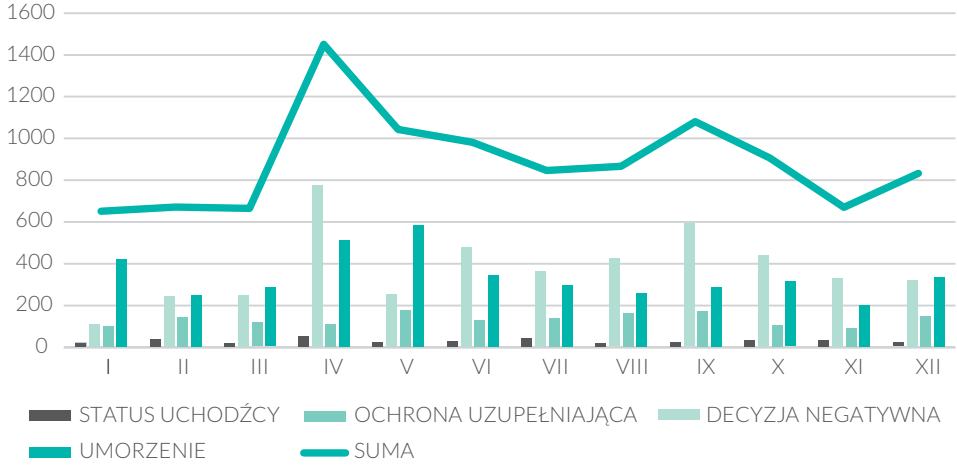

Największą grupę beneficjentów którym przyznano ochronę stanowili obywatele Białorusi (3 648), Ukrainy (965), Rosji (114), Afganistanu (71) i Tadżykistanu (40). Z kolei najwięcej negatywnych decyzji otrzymali Rosjanie (630), Irakijczycy (430), Tadżykowie (84), Gruzini (57) oraz Ormianie (37). Umorzenia dotyczyły głównie obywateli Iraku (1 183), Rosji (927), Ukrainy (557), Afganistanu (444) oraz Syrii (157).

Decyzje pierwszej instancji w sprawie ochrony międzynarodowej w 2022 r.

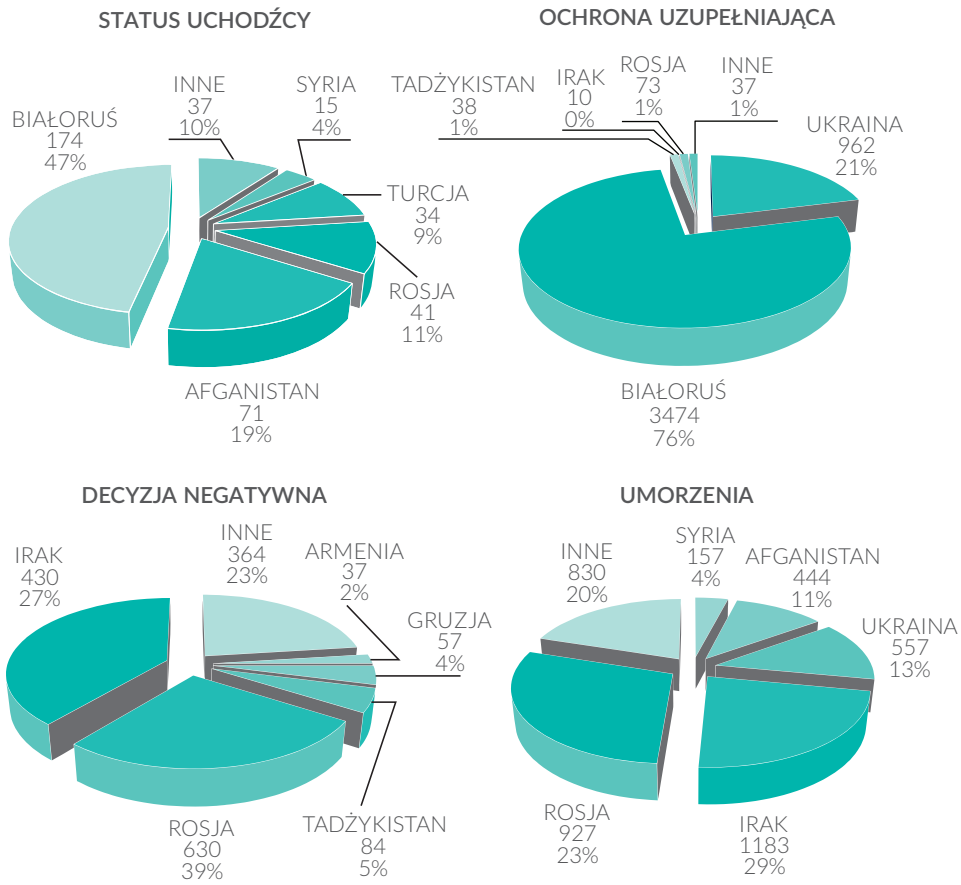

Od 24 lutego 2022 roku, gminy zarejestrowały 1,55 miliona wniosków o objęcie ochroną czasową. Zdecydowaną większość tych wniosków, aż 99,8%, złożyli obywatele Ukrainy – 1 549 933 osoby, następnie Rosjanie (1 117) oraz Białorusini (446). Wśród wnioskujących dominowały kobiety: 1 082 493 (70% wszystkich zgłoszeń), podczas gdy mężczyźni stanowili tylko połowę tej liczby – 469 913 (30%). Jeśli chodzi o podział według wieku, osoby dorosłe to 59% wnioskodawców (922 761), a osoby niepełnoletnie – 41% (629 645).

Szef Urzędu do Spraw Cudzoziemców wydał łącznie 1 301 zaświadczeń o korzystaniu z ochrony czasowej. Najwięcej z nich otrzymali obywatele

Rosji – 445 (stanowiący 34% wszystkich składających wnioski), Białorusi – 200 (15%) oraz Wietnamu – 93 (7%). Wśród beneficjentów było 697 kobiet oraz 604 mężczyzn.

Na dzień 31 grudnia 2022 r. liczba cudzoziemców z ważną ochroną czasową wyniosła 944 360, z czego większość to obywatele Ukrainy – 940 tys. (99,5%), Rosji – 1 475 (0,16%) oraz Białorusi – 616 (0,07%). Dorośli stanowili 521 583 beneficjentów (55%), a nieletni 422 777 (45%). Jeśli chodzi o przedział wiekowy to największą grupą byli młodzi dorośli w wieku 18–34 lata (277 100 tys.). Pod względem płci wyraźnie dominowały kobiety – 622 158 tys. (66%), których było blisko dwa razy więcej niż mężczyzn – 322 202 tys. (34%).

W roku 2022 liczba ważnych dokumentów będących w posiadaniu cudzoziemców osiągnęła ponad 1,654 miliona, podczas gdy na początku roku było to niecałe 457 tysięcy. Oznacza to, że w porównaniu z poprzednim rokiem liczba ta wzrosła niemal trzykrotnie (o 1,118 miliona). Największą grupę obcokrajowców w Polsce stanowili obywatele Ukrainy – 1,356 miliona (82%), Białorusi – 67 tysięcy (4%), Gruzji – 19 tysięcy (1%), Rosji – 19 tysięcy (1%), Niemiec – 18 tysięcy (1%), Indii – 14 tysięcy (1%), Wietnamu – 12 tysięcy (1%), Włoch – 8,5 tysiąca (0,5%), Wielkiej Brytanii – 7,5 tysiąca (0,4%) oraz Chin – 6,6 tysiąca (0,4%).

W 2022 roku, w kontekście konfliktu zbrojnego na Ukrainie, zaobserwowano zmianę w strukturze ważnych dokumentów: 58% z nich to dokumenty wydane ze względu na ochronę czasową, 30% to karty pobytu z zezwoleniem na pobyt czasowy, 8% to zezwolenia na stały pobyt, a 4% to zaświadczenia o rejestracji pobytu lub dokumenty potwierdzające prawo do stałego pobytu obywateli UE. Karty pobytu osób chronionych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej posiadało 10 tysięcy cudzoziemców, z czego 2 228 osób miało status uchodźcy, 5 910 osób korzystało z ochrony uzupełniającej, 211 osób posiadało pobyt tolerowany, a 1 818 osób przebywało w kraju ze względów humanitarnych.

Ponad połowę wszystkich ważnych dokumentów wydanych w Polsce otrzymali obywatele Ukrainy. Spośród nich 70% zostało wydanych w ramach ochrony czasowej, 26% w związku z zezwoleniem na pobyt czasowy, 3% z zezwoleniem na pobyt stały, a 1% z uprawnieniami rezydentów długoterminowych UE. Dodatkowo 559 obywateli Ukrainy przebywa w Polsce jako członkowie rodzin obywateli UE, 60 to uchodźcy, 852 posiada dokument potwierdzający udzielenie ochrony uzupełniającej, 8 osób otrzymało zgodę na pobyt tolerowany, a 444 zgodę na pobyt ze względów humanitarnych.

Odnotowano znaczący wzrost liczby Białorusinów posiadających ważne dokumenty. W ciągu ostatniego roku liczba ta zwiększyła się o prawie 27 tysięcy dokumentów, co stanowi wzrost o 74%. Warto również podkreślić, że dominującą formą pobytów są pobyty stałe (36,5 tysiąca), które w głównej mierze uzyskano na podstawie polskiego pochodzenia lub posiadania Karty Polaka (10 tysięcy zezwoleń wydanych w 2022 roku).

2

Działania podjęte w odpowiedzi na napływ osób uciekających przed wojną na Ukrainie

» Ochrona czasowa dla osób uciekających przed wojną na Ukrainie

24 lutego 2022 roku Rosja przeprowadziła atak na Ukrainę, co stanowi poważne nasilenie konfliktu rosyjsko-ukraińskiego, rozpoczętego w 2014 roku. Polska wykazała się elastycznością w reagowaniu na zaistniałą sytuację, podejmując wszelkie środki dla zwiększenia przepustowości przejść granicznych oraz dostosowując swoje działania do powstałych warunków. Osoby przybywające z Ukrainy, bezpośrednio po przekroczeniu granicy, były kierowane do odpowiednich punktów recepcyjnych, gdzie otrzymywały szczegółowe informacje na temat możliwości legalizacji pobytu w Polsce, czasowego zakwaterowania, dostępnych ciepłych posiłków, podstawowej opieki medycznej oraz miejsc, gdzie mogły odpocząć.

7 marca 2022 r., rząd (Rada Ministrów) przyjął specjalną ustawę o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa[1]. Ustawa ta była następnie procedowana przez polski parlament. W sobotę, 12 marca 2022 r., prezydent Andrzej Duda podpisał wspomnianą ustawę[2]. Nowe regulacje weszły w życie w dniu ich publikacji w Dzienniku Ustaw i mają moc obowiązującą wstecznie od dnia 24 lutego 2022 r.

Celem ustawy jest ustanowienie specjalnej regulacji zapewniającej czasową podstawę prawną dla legalnego pobytu cudzoziemców, szczególnie obywateli Ukrainy, którzy z powodu działań wojennych zostali zmuszeni do opuszczenia swojego kraju i wjechali na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Ustawa ta daje gwarancje obywatelom Ukrainy, którzy przekroczyli granicę Polski od 24 lutego 2022 r.:

- uznanie ich pobytu za legalny przez 18 miesięcy,
- swobodny dostęp do polskiego rynku pracy,
- opiekę medyczną,
- dostęp do edukacji,
- pomoc społeczną.

W 2022 roku wprowadzono liczne poprawki do ustawy o pomocy dla obywateli Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa. Celem tych zmian było dostosowanie zakresu ustawy, w tym, m.in.:

- Rozszerzono zakres obowiązywania ustawy na obywateli Ukrainy i członków ich rodzin, przybywających do Polski w wyniku zbrojnej inwazji na Ukrainę, o osoby podróżujące tranzytem przez inne państwo. Wcześniej wymagany warunek bezpośredniego przyjazdu z Ukrainy do Polski został zniesiony. Początkowo takie osoby, na ich wniosek, otrzymywały zaświadczenie o czasowej ochronie w Polsce, które wydawane było przez Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców, zgodnie z ustawą o udzielaniu ochrony cudzoziemcom na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.
- Wyjaśniono, iż obywatel Rzeczypospolitej Polskiej lub państwa należącego do Unii Europejskiej będący małżonkiem obywatela Ukrainy nie jest uprawniony do korzystania z ochrony czasowej.
- Dodano do wykazu osób niekwalifikujących się do korzystania z ochrony czasowej tych, którym udzielono zezwolenia na pobyt ze względów humanitarnych.

Zgodnie z pierwotną wersją ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, cudzoziemiec opuszczający Polskę na okres dłuższy niż jeden miesiąc traci prawa związane ze statusem osoby korzystającej z ochrony czasowej w Polsce. Jednak ustawa z 23 marca 2022 r. dotycząca specjalnych przepisów w zakresie transportu i gospodarki morskiej w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium Ukrainy, która weszła w życie 26 marca 2022 r. z mocą obowiązującą wstecz od 24 lutego 2022 r., przewiduje odstępstwa od tej reguły dla ukraińskich marynarzy i rybaków. Ustawa o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym

[1] Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20220000583, dostęp: 19.05.2023

[2] Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, „Ustawa o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa podpisana przez Prezydenta", https://www.gov.pl/web/mswia/ustawa-o-pomocy-obywatelom-ukrainy-w-zwiazku-z-konfliktem-zbrojnym-na-terytorium-tego-panstwa-podpisana-przez-prezydenta, dostęp: 19.05.2023

na terytorium tego państwa przewiduje dodatkowe wyjątki od tego ogólnego wymogu dla obywateli Ukrainy i członków ich rodzin, którzy są delegowani do pracy lub świadczenia usług poza terytorium Polski przez podmioty działające w Polsce. Mają one na celu eliminację ryzyka utraty praw ochronnych przez ukraińskich marynarzy i rybaków, a także dla obywateli Ukrainy, delegowanych przez polskich pracodawców do pracy lub świadczenia usług za granicą.

Osoby nieobjęte wspomnianą ustawą, ale będące częścią grupy osób wysiedlonych, określonej w decyzji wykonawczej Rady UE stwierdzającej istnienie masowego napływu wysiedleńców z Ukrainy[3], mogą skorzystać z ochrony czasowej zgodnie z ustawą o udzielaniu ochrony cudzoziemcom na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej[4]. W tej sytuacji cudzoziemcy na ich własne żądanie otrzymują zaświadczenie od Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców potwierdzające, że korzystają z ochrony czasowej na terenie Polski.

REJESTRACJA

W celu skutecznego zarządzania procesem rejestracji osób ubiegających się o ochronę czasową na terenie Polski oraz zapewnienia im dostępu do korzyści gospodarczych i społecznych z tego wynikających, utworzono krajowy rejestr gromadzący dane tych osób. Wdrożenie tego systemu wymagało ustanowienia wewnętrznych systemów przez różne organy rządowe zaangażowane w przetwarzanie danych beneficjentów ochrony czasowej, które umożliwią bieżącą wymianę danych oraz dostępy. Koniecznym jest zapewnienie bezpiecznej i niezawodnej infrastruktury chroniącej środowisko, która umożliwi wymianę danych pomiędzy krajowym rejestrem a bazami danych Platformy Ochrony Czasowej (Temporary Protection Platform). W ramach tego rozwiązania możliwy jest również dostęp do Platformy Ochrony Czasowej w celu wymiany informacji pomiędzy poszczególnymi państwami członkowskimi o osobach korzystających z takiej ochrony. Jest to istotne, aby zagwarantować osobom korzystającym z ochrony czasowej skuteczne wykorzystanie swoich praw we wszystkich państwach członkowskich, jednocześnie ograniczając potencjalne nadużycia tak, aby uniknąć sytuacji, w której beneficjenci ochrony czasowej korzystają z wielu źródeł.

W dniu 30 czerwca 2022 r. przyjęto kolejną nowelizację ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa oraz niektórych innych ustaw. Wprowadzone zmiany obejmują różne kwestie, w tym: wyznaczenie Komendanta Głównego Straży Granicznej jako organu pełniącego rolę Krajowego Punktu Kontaktowego w celu wymiany informacji dotyczących osób korzystających z ochrony czasowej, zgodnie z artykułem 106 ust. 1 ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Na podstawie ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, obywatele Ukrainy otrzymują numer PESEL (Powszechny Elektroniczny System Ewidencji Ludności) – 11-cyfrowy, stały symbol numeryczny służący do jednoznacznego identyfikowania zarejestrowanej osoby w polskim krajowym systemie ewidencji ludności. Od 16 marca 2022 r. obywatele Ukrainy, którzy uciekli ze swojego kraju w wyniku wojny, mają możliwość składania wniosków o nadanie numeru PESEL. Wniosek taki można złożyć w dowolnym urzędzie gminy.

W lipcu 2022 r. Polska złożyła notyfikację do Komisji Europejskiej dotyczącą wprowadzenia elektronicznego dokumentu dla uchodźców z Ukrainy, znanego jako Diia.pl[5]. Dokument ten potwierdza legalny pobyt na terytorium Polski a także umożliwia podróżowanie po Unii Europejskiej, w tym przekraczanie granic zewnętrznych UE. Diia.

[3] Decyzja wykonawcza Rady (UE) 2022/382 z dnia 4 marca 2022 r. stwierdzająca istnienie masowego napływu wysiedleńców z Ukrainy w rozumieniu art. 5 dyrektywy 2001/55/WE i skutkująca wprowadzeniem czasowej ochrony, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32022D0382, dostęp: 19.05.2023

[4] Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20031281176, dostęp: 19.05.2023

[5] Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, „Diia.pl – elektroniczny dokument dla uchodźców wojennych z Ukrainy",https://www.gov.pl/web/mswia/diiapl--elektroniczny-dokument-dla-uchodzcow-wojennych-z-ukrainy,dostęp: 21.08.2023

pl jest pierwszym w pełni cyfrowym dokumentem pobytowym wprowadzonym w Unii Europejskiej.

DOSTĘP DO PODSTAWOWYCH USŁUG I WSPARCIA

Obywatele Ukrainy mają możliwość ubiegania się o jednorazową zapomogę w wysokości 300 złotych od osoby. Wsparcie w postaci zasiłku w wysokości 40 złotych na osobę, za każdy dzień udzielonej pomocy, otrzymują ci, którzy zapewniają zakwaterowanie i wyżywienie obywatelom Ukrainy. Pierwotnie okres wsparcia ustalono na 60 dni. Jednak 29 kwietnia 2022 r. prezydent Andrzej Duda podpisał ustawę zmieniającą ustawę o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa. Celem tej nowelizacji było wydłużenie okresu, na jaki mogą być przyznawane świadczenia pieniężne za zapewnienie mieszkań i wyżywienia obywatelom Ukrainy, z 60 do 120 dni.

W dniu 29 listopada 2022 r. Rada Ministrów zaakceptowała projekt ustawy zmieniającej ustawę o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa oraz niektórych innych ustaw. Zgodnie z tym projektem, obywatele Ukrainy przebywający w Polsce w ośrodkach zakwaterowania zbiorowego, muszą wnosić wkład w koszty zakwaterowania i wyżywienia. Jeśli pobyt tych obywateli w ww. ośrodku przekroczy 120 dni, będą oni pokrywać 50% kosztów pomocy, jednak suma ta nie może przekroczyć 40 złotych (ok. 8,50 euro) na osobę dziennie. Osoby, które będą przebywać w Polsce dłużej niż 180 dni, będą musiały pokryć 75% kosztów, ale suma ta nie może przekroczyć 60 złotych (ok. 13 euro) dziennie. Koszty nie będą obciążać osób niezdolnych do pracy, takich jak osoby niepełnosprawne, starsze, osoby w trudnej sytuacji życiowej, kobiety w ciąży czy też odpowiedzialne za opiekę nad dziećmi.

W 2022 r. przyjęto zmiany do ustawy o przyznawaniu ochrony cudzoziemcom na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, zgodnie z którymi na wniosek osoby korzystającej z czasowej ochrony, której Szef Urzędu do Spraw Cudzoziemców wydał zaświadczenie, można udzielić pomocy w formie zakwaterowania i wyżywienia (w ośrodku dla cudzoziemców) lub w formie dodatku finansowego (na pokrycie kosztów utrzymania).

W kontekście dostępu do rynku pracy dla osób korzystających z ochrony czasowej, warto zaznaczyć, że ustawa o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa wprowadziła przepisy umożliwiające obywatelom Ukrainy podjęcie pracy w Polsce, w trybie uproszczonym. Pracodawca ma obowiązek zawiadomić właściwy urząd pracy o fakcie podjęcia pracy przez pracownika, co może nastąpić po rozpoczęciu zatrudnienia. Informacje takie muszą być przekazane w ciągu 14 dni od daty rozpoczęcia pracy. Warto podkreślić, że procedura uproszczona dotyczy nie tylko osób korzystających z ochrony czasowej, ale również wszystkich legalnie przebywających na terenie Polski obywateli Ukrainy.

Beneficjenci ochrony czasowej, zgodnie z ustawą o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, mają pełny dostęp do opieki zdrowotnej na równi z obywatelami polskimi, z wyjątkiem leczenia uzdrowiskowego, przez okres 18 miesięcy. Osoby korzystające z ochrony czasowej na podstawie ustawy o udzielaniu ochrony cudzoziemcom na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, które otrzymały zaświadczenie od Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców, mogą ubiegać się o opiekę medyczną, która jest świadczona przez prywatnych dostawców i obejmuje podstawową opiekę medyczną, specjalistyczną opiekę medyczną, stomatologię, leki oraz środki medyczne. Jednakże, beneficjenci korzystający ze świadczeń opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych związanych z pracą lub działalnością gospodarczą nie są uprawnieni do opieki medycznej udzielanej przez Szefa Urzędu.

Szef Urzędu zapewnia opiekę medyczną i pomoc społeczną cudzoziemcom korzystającym z ochrony czasowej, którzy pracują lub prowadzą działalność gospodarczą, z uwzględnieniem ich dochodów. Przy składaniu wniosku o pomoc społeczną i opiekę medyczną, cudzoziemiec korzystający z ochrony czasowej składa oświadczenie dotyczące miesięcznego dochodu na osobę w rodzinie oraz uprawnień do korzystania ze świadczeń opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych. Zakres pomocy zależy od zadeklarowanych dochodów.

Polski system edukacji zawsze był otwarty dla uczniów i studentów z innych krajów, a przed dniem 24 lutego 2022 r. Polska miała już odpowiednie

rozwiązania umożliwiające przyjmowanie a także wspieranie cudzoziemców w polskich szkołach i uczelniach. Wprowadzono jednak dodatkowe środki, aby dostosować oświatę celem ułatwienia obsługi dużego i nagłego napływu uchodźców z Ukrainy do polskiego systemu edukacyjnego.

W Polsce decyzję o wyborze najodpowiedniejszego rozwiązania edukacyjnego dla dzieci i uczniów, którzy przybyli do Polski z terytorium Ukrainy w wyniku wojny, pozostawiono rodzicom lub osobom sprawującym pieczę nad nimi.

Rodzic ma dwie możliwości zapewnienia edukacji swojego dziecka:

- dalsze prowadzenie nauki w ukraińskim systemie edukacyjnym przy użyciu metod i technik kształcenia na odległość. Dzieci ukraińskie preferujące pozostanie w ukraińskim systemie oświaty, nie są zobowiązane uczęszczać do polskich szkół. Dla uczniów istnieje możliwość kontynuowania nauki online w placówkach ukraińskich m.in. oferty Międzynarodowej Szkoły Ukraińskiej lub samokształcenie.
- zapisy do szkoły działającej w ramach polskiego systemu edukacyjnego.

Uczniowie z Ukrainy w wieku, w którym w Polsce edukacja szkolna jest obowiązkowa (7-18 lat), przyjmowani są do szkół publicznych, gdzie zapewnia się im opiekę oraz naukę na takich samych warunkach jak polskim uczniom. Przyjęcia do szkoły odbywają się przez cały rok szkolny, a ustalenie odpowiedniej klasy, do której uczniowie zostaną przydzieleni zależne jest od liczby ukończonych lat nauki za granicą.

Ukraińscy studenci, którzy nie mówią po polsku w stopniu umożliwiającym im korzystanie z edukacji szkolnej mają możliwość:

- wzięcia udziału w dodatkowych zajęciach języka polskiego,
- podjęcia nauki w formie klasy przygotowawczej, w której proces nauczania jest dostosowany do potrzeb i możliwości edukacyjnych uczniów,
- uzyskania wsparcia od osoby posługującej się językiem kraju ich pochodzenia, zatrudnionej jako asystent nauczyciela,
- skorzystania z dodatkowych zajęć wyrównawczych z danego przedmiotu organizowanych przez instytucję oświatową.

Decyzja dotycząca przyznania konkretnej formy wsparcia jest podejmowana przez dyrektora szkoły we współpracy z organem zarządzającym. W ten sposób uwzględnia się indywidualne potrzeby każdego dziecka tak, aby zapewnić mu optymalną pomoc oraz złagodzić stres związany z trudnymi doświadczeniami wojny.

Na zajęciach przygotowawczych uczniowie nauczani są zgodnie z programami kształcenia ogólnego realizowanymi w szkołach. Programy te dostosowane są pod względem zakresu treści, metod i form nauczania do potrzeb rozwojowych, edukacyjnych i zdolności psychofizycznych uczniów. Uczniowie klas przygotowawczych mają co najmniej 6 godzin języka polskiego w tygodniu, a pozostałe godziny są przeznaczone na realizację działań wspierających adaptację uczniów i przygotowanie ich do dalszej nauki. Okres kształcenia w klasie przygotowawczej trwa do końca roku szkolnego, w którym uczeń został zakwalifikowany do tej klasy, jednakże może być skrócony lub wydłużony nie dłużej jednak niż o jeden rok szkolny, zależnie od postępów w nauce i potrzeb edukacyjnych ucznia.

Dla uczniów, którzy nie posługują się językiem polskim lub mają niewystarczającą znajomość tego języka, dla celów zajęć przygotowawczych, na Zintegrowanej Platformie Edukacyjnej stworzono serwis „Szkoła dla Ciebie". Na tej platformie znajduje się link do „Zajęć przygotowawczych" (https://zpe.gov.pl/a/oddzialy-przygotowawcze/D1EzffxI8) zawierających materiały oraz bezpłatne podręczniki i pomoce edukacyjne do nauki języka polskiego, jako języka obcego, dla dzieci i młodzieży. Zasoby te są regularnie aktualizowane i rozbudowywane. Zintegrowana Platforma Edukacyjna dostępna pod adresem www.zpe.gov.pl, nadzorowana przez Ministra Edukacji i Nauki, umożliwia swobodny i bezpłatny dostęp do bogatej i zróżnicowanej kolekcji materiałów edukacyjnych. Nauczyciele i uczniowie szkół podstawowych oraz średnich mają dostęp do tysięcy e-materiałów dotyczących uczenia się oraz nauczania wszystkich przedmiotów.

Polska umożliwiła uczniom z Ukrainy, którzy przybyli do kraju po 24 lutego 2022 roku, udział w egzaminie ósmoklasisty, egzaminie maturalnym oraz egzaminie zawodowym, w roku szkolnym 2021/2022. Zgodnie z polskim prawem oświatowym, aby ukończyć szkołę podstawową, uczniowie

muszą jedynie przystąpić do egzaminu ósmoklasisty. Wyniki egzaminu ósmoklasisty stanowią podstawę rekrutacji do szkół średnich w Polsce.

Centralna Komisja Egzaminacyjna mogła wprowadzić dodatkowe ułatwienia (np. tłumaczenie na język ukraiński niektórych arkuszy egzaminacyjnych, możliwość korzystania ze słowników podczas egzaminu, wydłużony czas egzaminu) do egzaminu ośmioklasisty, egzaminu maturalnego oraz egzaminu zawodowego dla uczniów i absolwentów, którzy przybyli do Polski z Ukrainy po 24 lutego 2022 r.

Z kolei dyrektorzy okręgowych komisji egzaminacyjnych mieli możliwość, za zgodą dyrektora Centralnej Komisji Egzaminacyjnej, powoływania dodatkowych egzaminatorów do oceny prac uczniów przystępujących do egzaminu ośmioklasisty lub egzaminu maturalnego. Tacy dodatkowi egzaminatorzy nie muszą być wpisani na listę egzaminatorów przez okręgową komisję egzaminacyjną, pod warunkiem, że przejdą szkolenie dla egzaminatorów wpisanych na listę. Dotyczyło to również osób posługujących się językiem ukraińskim, które miały wspomagać egzaminatorów w ocenie prac egzaminacyjnych uczniów będących obywatelami Ukrainy.

Ministerstwo Edukacji i Nauki przechowuje informacje dotyczące dzieci/uczniów z Ukrainy w administracyjnej bazie danych – System Informacji Oświatowej. Ministerstwo regularnie udostępnia publicznie bazy danych zawierające informacje na temat ukraińskich uczniów, na stronie https://dane.gov.pl/pl/dataset/2711,uczniowie-uchodzcy-z-ukrainy.

Obowiązek szkolny dla dzieci ukraińskich jest monitorowany na tych samych zasadach jak w przypadku dzieci/młodzieży polskiej. Dyrektorzy szkół publicznych sprawdzają, czy dzieci zamieszkałe w ich okręgach szkolnych spełniają obowiązek szkolny, podobnie jak gminy, które kontrolują, czy młodzież zamieszkała na ich terenie realizuje obowiązek nauki.

Ukraińskie dzieci uchodźców, które uczestniczą w ukraińskim systemie edukacji, nie są objęte obowiązkiem szkolnym. Jednakże, rodzic lub opiekun prawny jest zobowiązany złożyć oświadczenie w odpowiedniej gminie, zgodnie z miejscem zamieszkania, iż dziecko lub młodzież będzie kontynuować naukę online w ukraińskim systemie edukacji.

Zasadniczo polski system oświaty nie przewiduje realizacji obowiązku szkolnego w pełnym/niepełnym wymiarze godzin w dwóch systemach oświaty. Jednak ze względu na szczególną sytuację uchodźców z Ukrainy pozwolono im na kontynuację kształcenia na odległość (online) w ukraińskim systemie edukacji, nie zabraniając jednocześnie zapisania dziecka do polskiej szkoły, jeśli taka była wola rodziców. W takim przypadku (edukacja w dwóch systemach: polskim i ukraińskim) obowiązek edukacji dzieci ukraińskich jest monitorowany na takich samych zasadach jak w przypadku polskich dzieci/młodzieży.

Ministerstwo Edukacji i Nauki nie posiada dokładnych danych dotyczących liczby ukraińskich uczniów-uchodźców mieszkających w Polsce i uczących się zdalnie, w ukraińskim systemie oświaty. Informacje na temat liczby uczniów korzystających z nauki online gromadzą gminy, na podstawie oświadczeń rodziców lub opiekunów prawnych dzieci dotyczących sposobu spełniania przez nie obowiązku szkolnego. Jednak należy pamiętać, iż dane te mogą być niedokładne, gdyż ukraińscy uczniowie korzystający z ukraińskiego systemu oświaty online mogą jednocześnie uczęszczać do polskich szkół. Oznacza to, że mogą mieć zajęcia w ramach ukraińskiego systemu edukacyjnego online i równocześnie uczęszczać do polskich szkół. W rezultacie liczba zgłoszonych oświadczeń może nie odzwierciedlać rzeczywistej liczby uczniów korzystających z ukraińskiej edukacji online.

Biorąc pod uwagę liczbę nowych uczniów z Ukrainy, wprowadzono możliwość tworzenia dodatkowych lokalizacji przeznaczonych do zajęć dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych podporządkowanych organizacyjnie szkołom i przedszkolom.

Wymagania dotyczące pomieszczeń przedszkolnych i szkolnych zostały dostosowane do różnych grup wiekowych dzieci i uczniów. W przypadku szkół wprowadzono elastyczność, umożliwiając prowadzenie zajęć również w pomieszczeniach znajdujących się w budynkach użyteczności publicznej lub w częściach tych budynków, niezwiązanych bezpośrednio z samą szkołą.

Celem ułatwienia wykorzystywania innych miejsc do prowadzenia zajęć w budynkach użyteczności publicznej, czasowo zrezygnowano z konieczności przestrzegania procedury zmiany sposobu użytkowania tych budynków lub ich części. Ważne jest jednak podkreślenie, że nadal obowiązuje konieczność zapewnienia bezpiecznych warunków

kształcenia, wychowania i opieki, zgodnie z przepisami określonymi w rozporządzeniu Ministra Edukacji i Nauki z dnia 21 marca 2022 r. w sprawie organizacji kształcenia, wychowania i opieki dzieci i młodzieży będących obywatelami Ukrainy[6]. Dzięki temu rozporządzeniu możliwe jest wykorzystanie różnych budynków użyteczności publicznej, takich jak biurowce czy budynki socjalne, do organizacji edukacji, zwłaszcza w dużych miastach.

Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa przewiduje możliwość wsparcia finansowego z rezerwy części edukacyjnej subwencji ogólnej lub Funduszu Pomocy na dodatkowe zadania edukacyjne związane z edukacją, wychowaniem i opieką uczniów z Ukrainy.

Środki przekazywane samorządom lokalnym na wsparcie uczniów z Ukrainy są obliczane zgodnie z algorytmem stanowiącym załącznik do rozporządzenia w sprawie sposobu podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego w roku 2022[7] na podstawie danych pokazanych w systemie informacji edukacyjnej, o którym mowa w ustawie z dnia 15 kwietnia 2011 r. o systemie informacji oświatowej[8].

W okresie od 24 lutego 2022 r. do końca lutego 2023 r. jednostki samorządu terytorialnego otrzymały łączną kwotę 2,3 miliarda złotych na sfinansowanie zadań edukacyjnych, zgodnie z danymi zawartymi w systemie informacji oświatowej.

Polska wprowadziła ułatwienia w zatrudnianiu obywateli Ukrainy, którzy posiadają biegłą znajomość języka polskiego zarówno w mowie, jak i piśmie, tak aby pomóc uczniom nie posługującym się językiem polskim. Zatrudnienie obywateli Ukrainy jako asystentów nauczycieli jest możliwe bez konieczności posiadania specjalnego dokumentu potwierdzającego ich znajomość języka polskiego.

Obywatele Ukrainy mają możliwość zatrudnienia jako nauczyciele – w przypadku ubiegania się o pracę jako nauczyciel, obywatel Ukrainy będzie musiał spełnić te same wymagania, co obywatel Polski. Obywatel Ukrainy, który otrzymał zezwolenie na pobyt czasowy, może pracować w Rzeczypospolitej Polskiej bez konieczności posiadania zezwolenia na pracę. Jeśli osoba, która posiada uprawnienia do wykonywania zawodu na Ukrainie, chce pracować w tym zawodzie w Polsce, musi załatwić uznanie swojego zagranicznego dyplomu w Polsce, aby móc ubiegać się o kwalifikacje zawodowe zgodnie z przepisami dotyczącymi wykonywania tego zawodu w Polsce.

W dniu 8 czerwca 2022 r. podpisano protokół ustaleń pomiędzy UNICEF a Ministrem Edukacji i Nauki Rzeczypospolitej Polskiej w celu zapobiegania wykluczeniu edukacyjnemu dzieci i młodzieży z Ukrainy oraz utrzymania jakości kształcenia polskich dzieci ze społeczności przyjmujących uchodźców w Rzeczypospolitej Polskiej.

Wśród działań realizowanych w ramach Porozumienia (Memorandum of Understanding) w 2022 r. znalazły się:

- infolinia dla uchodźców z Ukrainy, uczniów i studentów, a także ich rodziców i opiekunów; dostępna od 16 sierpnia do 30 listopada 2022 r. (obsługiwana przez Polskie Centrum Pomocy Międzynarodowej wybrane przez UNICEF);
- obozy letnie i zajęcia pozalekcyjne dla dzieci uchodźców i dzieci ze społeczności przyjmującej zorganizowane przez Fundację Wolności i Demokracji (operator wybrany przez UNICEF);
- paszport edukacyjny UNICEF dostępny na Zintegrowanej Platformie Edukacyjnej z zasobami w języku ukraińskim na temat zdrowia psychicznego i wsparcia psychospołecznego dla uczniów, nauczycieli i opiekunów.

Opierając się na skutecznej współpracy między UNICEF a Ministerstwem w roku 2022, na rok 2023 zaplanowano dalsze działania (przygotowanie nauczycieli i osób kształcących nauczycieli do zapewnienia

[6] Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 21 marca 2022 r. w sprawie organizacji kształcenia, wychowania i opieki dzieci i młodzieży będących obywatelami Ukrainy, https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20220000645, dostęp: 19.05.2023

[7] Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 21 grudnia 2021 r. w sprawie sposobu podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego w roku 2022, https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20210002453, dostęp 19.05.2023

[8] Ustawa z dnia 15 kwietnia 2011 r. o systemie informacji oświatowej, https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20111390814, dostęp: 19.05.2023

odpowiedniego wsparcia uczniom o różnych potrzebach rozwojowych i edukacyjnych, w tym dzieciom uchodźców z Ukrainy; konferencja „Dziecko jest dzieckiem – dialog krajowy na temat promowania dostępnej i włączającej edukacji" oraz spotkania Ministerstwa Edukacji i Nauki z UNICEF).

WSPARCIE W PRZEPROWADZANIU EGZAMINÓW WSTĘPNYCH NA STUDIA LICENCJACKIE I MAGISTERSKIE NA UKRAINIE W 2022 R.

W odpowiedzi na prośbę Ministra Edukacji i Nauki Ukrainy o wsparcie w przeprowadzeniu egzaminów wstępnych na studia licencjackie i magisterskie w 2022 roku na terenie Ukrainy, dla obywateli tego kraju zamieszkałych w Polsce, Ministerstwo Edukacji i Nauki podjęło działania mające na celu udostępnienie sali komputerowych na polskich uczelniach do przeprowadzenia tych egzaminów. Lokalizacja ośrodków egzaminacyjnych została ustalona z stroną ukraińską, zgodnie z preferencjami zgłaszanymi przez zainteresowanych uczestnictwem w egzaminie.

W sumie ponad 7 tys. osób wzięło udział w sesji głównej egzaminu narodowego.

Strona ukraińska bardzo doceniła współpracę z polskimi uczelniami, podkreślając pomoc, wsparcie, zrozumienie i empatię, których ukraińscy partnerzy doświadczyli podczas egzaminów w Polsce.

Warto podkreślić, że spośród wielu krajów, w których zorganizowano egzamin maturalny, najwięcej osób (nie tylko z Ukrainy) przystąpiło do egzaminu w Polsce. Znaczna liczba młodych obywateli Ukrainy otrzymała szansę na rozpoczęcie studiów akademickich zarówno w ojczyźnie, jak i za granicą.

OCHRONA MAŁOLETNICH, MAŁOLETNICH BEZ OPIEKI ORAZ MAŁOLETNICH BEZ OPIEKI OSÓB DOROSŁYCH ODPOWIEDZIALNYCH ZA NICH ZGODNIE PRAWEM

Napływ uchodźców z Ukrainy, w tym małoletnich i małoletnich bez opieki osób dorosłych odpowiedzialnych za nich zgodnie z prawem, spowodował konieczność podjęcia dodatkowych środków w celu zapewnienia bezpieczeństwa małoletnim bez opieki, skutecznej pomocy opiekuńczej, a także zapobiegania handlowi ludźmi.

Dlatego też nowelizacja ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa nakłada na ministra odpowiedzialnego za sprawy rodziny oraz na powiatowe ośrodki pomocy rodzinnej obowiązek prowadzenia rejestru małoletnich bez opieki. Zgodnie z nowym rozporządzeniem, małoletni obywatele Ukrainy, którzy przybyli na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej bez osoby sprawującej nad nimi faktyczną opiekę, oraz małoletni obywatele Ukrainy, którzy zostali umieszczeni w pieczy zastępczej na terytorium Ukrainy przed przybyciem na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, zostaną wpisani do tego rejestru.

Zgodnie z niniejszą ustawą, opiekunem tymczasowym jest osoba reprezentująca małoletniego obywatela Ukrainy, o którym mowa w art. 1 ust. 1, przebywającego na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej bez osób pełnoletnich odpowiedzialnych za niego, zgodnie z obowiązującym w Polsce prawem. Opiekun tymczasowy ma również obowiązek sprawowania pieczy nad osobą i mieniem tego małoletniego oraz powinien działać jako kurator w wszystkich istotnych sprawach dotyczących tej osoby lub małoletniego.

W systemie opieki zastępczej, o którym mowa w ustawie z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej[9] małoletni, który nie został umieszczony w opiece zastępczej na terytorium Ukrainy i przybył z osobą sprawującą nad nim opiekę (wtedy sąd wyznaczył tymczasowego opiekuna dla małoletniego), nie jest umieszczony w opiece zastępczej, poza sytuacją, w której z powodu zaistniałych zdarzeń dobro dziecka jest zagrożone.

W okresie od 1 lipca do 29 grudnia 2022 r., zgodnie z danymi zgromadzonymi w centralnym rejestrze małoletnich, zarejestrowano 223 opiekunów tymczasowych, którzy zostali ustanowieni opiekunami małoletnich, o których mowa w art. 25a ust. 1 ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa.

[9] Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z dnia 9 czerwca 2011 r., https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20111490887, dostęp: 19.05.2023

Procedura składania wniosków o ustanowienie opiekuna tymczasowego odbywa się w miejscu stałego pobytu danej grupy.

Jeżeli niemożliwe jest wyznaczenie opiekuna tymczasowego dla małoletnich obywateli Ukrainy, pozostają oni w pieczy zastępczej bez określonego terminu. Ustawa o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa umożliwia sądowi powierzenie funkcji rodziny zastępczej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka obywatelowi Ukrainy w stosunku do dziecka będącego obywatelem Ukrainy, nawet jeśli nie spełnia on warunków dotyczących rodzin zastępczych lub prowadzących rodzinne domy dziecka w zakresie niezbędnego przeszkolenia. W takich rodzinach stosuje się odpowiednie przepisy ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

Ustawa o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa wprowadza również zasadę, że pobyt w pieczy zastępczej nad dzieckiem będącym obywatelem Ukrainy zamieszkującym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, którego pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej uznawany jest za legalny, jest finansowany z budżetu państwa.

Dodatkowo, zgodnie z notą dyplomatyczną Ambasady Ukrainy w Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 10 marca 2022 r., Ukraina nie wydaje zezwoleń na adopcję dzieci przez obcokrajowców. Decyzja ta wynika z troski o bezpieczeństwo tych dzieci. Adopcja może mieć miejsce tylko w przypadku, gdy nie ma żadnych wątpliwości co do pełnego uregulowania sytuacji prawnej osoby, która chce przysposobić dziecko. Niestety, w przypadku dzieci z obszarów dotkniętych konfliktem zbrojnym, często nie jest to w ogóle możliwe.

Liczba dzieci z opieki zastępczej na Ukrainie umieszczonych w polskiej opiece zastępczej w jednostce samorządowej od dnia 24 lutego 2022 r. – według stanu na 19 lutego 2023 r. – wynosi 85 dzieci, natomiast liczba ww. dzieci umieszczonych poza systemem opieki zastępczej w jednostce samorządowej wynosi 1999 dzieci. Liczba dzieci znajdujących się poza opieką zastępczą na Ukrainie w systemie opieki zastępczej w jednostce samorządowej od dnia 24 lutego 2022 r. – według stanu na 19 lutego 2023 r. – wynosi 264 dzieci.

Do udzielenia wsparcia oraz pomocy dzieciom i młodzieży dotkniętej konfliktem zbrojnym, zaangażowane zostały organizacje pozarządowe, które zapewniają dyżury telefoniczne i mailowe w języku ukraińskim oraz rosyjskim, dedykowane dzieciom i młodzieży przybyłej z Ukrainy do Polski. Infolinia jest obsługiwana przez psychologów z Ukrainy. Projekt rozpoczął się 27 czerwca 2022 r. i jest prowadzony przez Fundację Dajemy Dzieciom Siłę we współpracy z Fundacją Orange. Aby zapewnić bezpieczeństwo uchodźcom podczas przekraczania granicy, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji we współpracy z Komendą Główną Policji opracowało procedury weryfikacji legalności działań podmiotów zagranicznych oraz kontroli bezpieczeństwa osób deklarujących chęć pomocy uchodźcom z Ukrainy. Dokument ten obejmuje dwie procedury: na poziomie krajowym, realizowane przez Policję, oraz na poziomie międzynarodowym, współpracując z Ministerstwem Spraw Zagranicznych i Ministerstwem Spraw Wewnętrznych i Administracji.

» Środki podjęte poza ramami prawnymi dyrektywy w sprawie ochrony czasowej

Z powodów humanitarnych i celem udzielenia pomocy dużej liczbie osób uciekających przed wojną oraz ułatwienia przemieszczania się uchodźców i zapobieżenia zastojom na granicach, wszystkie przejścia graniczne na granicy ukraińsko-polskiej zostały otwarte dla ruchu kołowego oraz pieszych (przy wjeździe do Polski), pomimo wcześniejszego ograniczenia ruchu pieszych. Dla osób, które nie spełniały wszystkich warunków wjazdu określonych w art. 6 ust. 1 Kodeksu Granicznego Schengen[10], zastosowano wyjątek z art. 6 ust. 5 lit. a). Przepis ten został wykorzystany w celu umożliwienia wjazdu do Polski z powodów humanitarnych osobom uciekającym z Ukrainy w wyniku konfliktu zbrojnego na terytorium tego państwa.

Osoby przyjeżdżające z terytorium Ukrainy do Polski często nie miały dokumentów potwierdzających

[10] Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/399 z dnia 9 marca 2016 r. w sprawie unijnego kodeksu zasad regulujących przepływ osób przez granice (kodeks graniczny Schengen), https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=celex%3A32016R0399, dostęp: 19.05.2023

ich tożsamość. Dotyczyło to zarówno obywateli Ukrainy, jak i innych państw, którzy przebywali na Ukrainie w momencie wybuchu konfliktu zbrojnego. W związku z tym podjęto specjalne środki organizacyjne mające na celu rozwiązanie tej trudnej sytuacji.

Aby wesprzeć pracowników przejść granicznych powołano specjalistyczne zespoły zlokalizowane w Chełmie i Przemyślu. Grupy operacyjne działają w ramach tymczasowego punktu weryfikacji tożsamości cudzoziemców. Stanowią trzecią linię kontroli, zajmującą się weryfikacją cudzoziemców, którzy nie posiadają dokumentów i podejrzewa się, że pochodzą z krajów, które wykorzystują sytuację na Ukrainie w celach migracyjnych.

Do zadań trzeciej linii kontroli granicznej należy przede wszystkim określenie obywatelstwa i tożsamości cudzoziemców bez dokumentów tożsamości, uciekających przed wojną na Ukrainie, zbadanie trasy podróży tych cudzoziemców, sprawdzenie czy osoby te stanowią zagrożenie dla bezpieczeństwa wewnętrznego i obrony narodowej oraz ich identyfikacja w kontekście migracji, a także wykorzystanie dostępnych systemów informatycznych.

DZIAŁANIA ZWIĄZANE ZE ZWALCZANIEM HANDLU LUDŹMI

Aby skuteczniej zapobiegać oraz zwalczać handel małoletnimi, Grupa ds. Wspierania Ofiar Handlu Ludźmi, powołana w ramach Zespołu ds. Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji, opracowała „Zalecenia dla osób nadzorujących realizację praw i obowiązków tymczasowego opiekuna", o których mowa w art. 25 ustawy z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom ukraińskim w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa.

Na podstawie ww. ustawy, Ministerstwo Sprawiedliwości we współpracy z Ministerstwem Rodziny i Polityki Społecznej oraz Strażą Graniczną opracowało „Procedurę postępowania z małoletnimi bez opieki podczas przekraczania granicy". Procedury te zostały przyjęte pod auspicjami Ministerstwa Sprawiedliwości. Jednym z istotnych aspektów procedur jest ustanowienie opiekunów prawnych dla małoletnich bez opieki oraz ich umieszczenie w Hubie dla Małoletnich w Stalowej Woli.

W związku z rosyjską inwazją na Ukrainę i narastającym problemem związanym z przepływem ukraińskich uchodźców oraz wysokim ryzykiem handlu ludźmi, polskie władze w marcu 2022 r. zdecydowały się na zaostrzenie kar za handel ludźmi. Zgodnie z postanowieniami ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, sprawcy popełniający przestępstwa w trakcie konfliktu zbrojnego na terytorium Ukrainy, o których mowa w art. 189a k.k., podlegają karze pozbawienia wolności od lat 10 do 15 lub 25. Celem tych działań było przede wszystkim odstraszanie potencjalnych sprawców.

Aby podnieść świadomość zagrożenia związanego z handlem ludźmi wśród osób uciekających z Ukrainy i w ten sposób zmniejszyć jego wysokie ryzyko, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji rozpoczęło w maju 2022 r. kampanię informacyjną pod hasłem „Nie ufaj bezgranicznie. Nie stań się ofiarą handlu ludźmi". W ramach tej kampanii na granicy rozdawano ulotki w języku ukraińskim i angielskim, zawierające podstawowe informacje na temat zagrożenia handlem ludźmi oraz dane kontaktowe do odpowiednich instytucji pomocy. Rozdano w sumie 500 000 ulotek.

Ministerstwo Sprawiedliwości, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów oraz Rządowe Centrum Bezpieczeństwa przygotowały alerty informacyjne w formie wiadomości SMS dla osób przekraczających granicę z Ukrainy. Alerty te zawierają wyczerpujące informacje dotyczące potencjalnych zagrożeń oraz dostępnych możliwości uzyskania pomocy. Są wysyłane do osób, które przybywają do Polski z terytorium Ukrainy i mają na celu dostarczenie im istotnych informacji oraz wsparcia.

Aby lepiej wykrywać i identyfikować przypadki handlu ludźmi, około tygodnia po rosyjskiej inwazji na Ukrainę, policja uruchomiła dyżur telefoniczny i e-mailowy dla osób, które chcą przekazać informacje na temat przypadków handlu ludźmi, przestępstw seksualnych i zaginięcia uchodźców oraz ich rodzin.

DZIAŁANIA PODJĘTE W ZAKRESIE LEGALIZACJI POBYTU I DOSTĘPU DO RYNKU PRACY

W celu zagwarantowania obywatelom Ukrainy pewności prawa do dalszego pobytu w Polsce, unikając

jednocześnie obciążania systemu przyjmowania wniosków o zezwolenie na pobyt i systemu azylowego, dla obywateli Ukrainy, którzy nie kwalifikują się do ram prawnych dotyczących czasowej ochrony zgodnie z dyrektywą i decyzją wykonawczą Rady Unii Europejskiej (2022/382), ustawa o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa wprowadza następujące rozwiązania:

- Przedłużenie ex lege wiz krajowych wygasających po dniu 24 lutego 2022 r. – do dnia 31 grudnia 2022 r. (brak nowej naklejki wizowej umieszczonej w dokumencie podróży obywatela Ukrainy. Wiza krajowa w okresie przedłużenia okresu pobytu oraz okresu ważności nie uprawnia do przekraczania granicy państwowej).
- Przedłużenie automatyczne ważności zezwoleń na pobyt czasowy, które wygasają po dniu 24 lutego 2022 r.; zostało wprowadzone do dnia 31 grudnia 2022 r., bez konieczności wymiany lub wydawania nowych kart pobytowych.
- Przedłużenie automatyczne ważności kart pobytu i innych dokumentów tożsamości wydanych cudzoziemcom, które wygasają po dniu 24 lutego 2022 r.; zostało wprowadzone na okres 18 miesięcy, bez możliwości wymiany lub wydawania nowych kart.
- Przedłużenie ex lege 30-dniowego okresu na opuszczenie Polski (m.in. w przypadku wydania wiążącej decyzji o odmowie lub cofnięciu zezwolenia na pobyt), jeżeli termin ten przypada po dniu 24 lutego – o 18 miesięcy, z możliwością ubiegania się o zezwolenie na pobyt w przedłużonym okresie dobrowolnego powrotu.
- Przedłużenie ex lege okresu dobrowolnego powrotu, jeżeli termin ten jest wymagalny po dniu 24 lutego – o 18 miesięcy, z możliwością ubiegania się o zezwolenie na pobyt w przedłużonym okresie dobrowolnego powrotu.
- Przedłużenie pobytu krótkoterminowego (tj. w systemie bezwizowym lub na podstawie wizy Schengen) – na okres 18 miesięcy.

W celu przygotowania się na potencjalny masowy napływ uchodźców z Ukrainy, dostosowano procedury i zniesiono dodatkowe obciążenia dla wojewodów. Od 15 kwietnia do 31 grudnia 2022 r. terminy prowadzenia postępowań związanych z legalizacją pobytu cudzoziemców, w tym wydawaniem i cofaniem zezwoleń na pobyt, przez urzędy wojewódzkie, zostały zawieszone. Zawieszenie terminów nie oznaczało zamrożenia postępowania administracyjnego, ale urzędnik polski nie był zobowiązany do informowania stron o braku decyzji w określonym terminie. Zmiana ta uniemożliwiała wszczęcie postępowania w sprawie zaniechania lub opóźnienia.

Zmiany wprowadzone w ustawie o cudzoziemcach ułatwiły obywatelom Ukrainy uzyskanie zezwolenia na pobyt czasowy w celu prowadzenia działalności gospodarczej poprzez czasowe (do dnia 31 grudnia 2022 r.) zniesienie jednego z głównych wymagań. W tym okresie, obywatele Ukrainy prowadzący jednoosobową działalność gospodarczą w Polsce lub będący wspólnikami spółki cywilnej nie są zobligowani do udowadniania, że ich działalność ma (lub będzie miała) korzystny wpływ na polską gospodarkę lub rynek pracy, tj. osiągnięcie odpowiedniego poziomu dochodów lub zatrudnienia.

Od dnia 15 kwietnia 2022 r. (w wyniku nowelizacji ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa), obywatele Ukrainy objęci ochroną czasową w Polsce mają możliwość ubiegania się o zezwolenie na pobyt czasowy i pracę w przypadku, gdy planują pracować jako kierowcy w transporcie międzynarodowym. Jest to wyjątek od ogólnej zasady odmowy wszczęcia postępowania w sprawie udzielenia zezwolenia na pobyt, jeżeli cudzoziemiec jest beneficjentem ochrony czasowej w Polsce. Ponadto, ukraińscy kierowcy w transporcie międzynarodowym, którym przedłużono wizy na podstawie szczególnych przepisów, mają możliwość uzyskania naklejki wizowej do swojego paszportu, co pozwala im na kontynuowanie zatrudnienia i przekraczanie granic Rzeczypospolitej Polskiej.

W 2022 roku wprowadzono zmiany w przepisach prawnych, które umożliwiły legalnie przebywającym obywatelom Ukrainy podejmowanie i prowadzenie działalności gospodarczej w Polsce. Te zmiany znacząco rozszerzyły grupę osób posiadających uprawnienia do prowadzenia działalności gospodarczej. Obywatele Ukrainy, którzy przebywają w Polsce legalnie, mają możliwość prowadzenia działalności gospodarczej na terytorium Polski zgodnie z takimi samymi zasadami jak obywatele polscy. Aby zapewnić bezpieczeństwo transakcji handlowych, osoby te będą musiały posiadać numer PESEL.

Ww. przepisy skierowane są zarówno do obywateli Ukrainy, którzy przyjeżdżają do Polski w związku z działaniami wojennymi, które rozpoczęły się 24 lutego 2022 r., jak i do obywateli Ukrainy, którzy przybyli do Polski przed tą datą i legalnie przebywają na terytorium Polski.

Wprowadzone w Polsce udogodnienia dotyczące uznawania kwalifikacji obejmują między innymi możliwość zwolnienia z opłaty za procedurę uznawania kwalifikacji oraz decyzję o przedłożeniu tłumaczeń bezpośrednio uczelniom. Ponadto istnieje możliwość zatrudnienia nauczyciela akademickiego bez formalnego uznania dyplomów i stopni naukowych.

Dodatkowo, ustawa o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa oraz późniejsze zmiany z 2022 roku wprowadziły specjalne rozwiązania (czasowo i miejscowo ograniczone) dotyczące uzyskiwania zezwolenia na wykonywanie zawodu lekarza lub dentysty przez obywateli Ukrainy lub lekarzy i dentystów spoza Unii Europejskiej, którzy zdobyli swoje kwalifikacje poza terytorium państw członkowskich Unii Europejskiej. Warunki i terminy uzyskania takiego zezwolenia zostały określone w przepisach ustawy.

Celem nadzorowania przestrzegania prawa pracy, Państwowa Inspekcja Pracy (PIP) realizuje działania inspekcyjne i prewencyjne obejmujące pracowników w Polsce, w tym również migracyjnych pracowników z Ukrainy, którzy przybyli do Polski z uwagi na konflikt zbrojny na terytorium Ukrainy. Wstępne dane za rok 2022 wskazują, że inspektorzy pracy przeprowadzili 8895 kontroli w celu sprawdzenia legalności zatrudnienia oraz wykonywania pracy przez cudzoziemców. Podczas tych kontroli zweryfikowano legalność zatrudnienia ponad 40,7 tys. cudzoziemców. Spośród nich, 13,2 tys. (32%) pracowało na podstawie oświadczenia o powierzeniu wykonywania pracy cudzoziemcowi, 1,3 tys. (3%) posiadało zezwolenie na pracę sezonową, a 9,8 tys. (24%) było objętych zawiadomieniem na podstawie ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy związanej z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa. Największą grupę kontrolowanych cudzoziemców stanowili obywatele Ukrainy – 33 tys. (82% wszystkich skontrolowanych obywateli państw trzecich), co jest sytuacją podobną do lat poprzednich.

W 2022 r. inspektorzy pracy stwierdzili przypadki nielegalnego zatrudnienia pracowników podczas 1 947 kontroli, co stanowi 22% wszystkich kontroli przeprowadzonych w zakresie legalności zatrudnienia. Łącznie stwierdzono powierzenie nielegalnej pracy 5 183 cudzoziemcom, czyli 12,8% wszystkich skontrolowanych obywateli państw trzecich. W odniesieniu do obcokrajowców pracujących na podstawie oświadczenia o powierzeniu wykonywania pracy cudzoziemcowi odsetek nielegalnie zatrudnionych wyniósł 14,9%, w grupie obcokrajowców pracujących na podstawie zezwolenia na pracę sezonową – 3,8%, natomiast wśród cudzoziemców, wobec których złożono zawiadomienie do powiatowego urzędu pracy – 6,5%.

Największą grupą nielegalnie zatrudnionych obcokrajowców byli obywatele Ukrainy – 3943 osoby, czyli 12% obywateli tego kraju objętych inspekcją, co stanowi 76% wszystkich cudzoziemców, którym powierzono nielegalne wykonywanie pracy.

Najczęściej wykrywaną nieprawidłowością był brak wymaganego zezwolenia na pracę (55% zidentyfikowanych przypadków powierzenia nielegalnej pracy cudzoziemcom), a następnie powierzenie pracy na warunkach innych niż te określone w zezwoleniu na pracę (38% przypadków).

FUNDUSZE PRZEZNACZANE NA WSPARCIE UCIEKAJĄCYCH Z UKRAINY

Od momentu rozpoczęcia rosyjskiej agresji na Ukrainę, Polska nawiązała dialog z Komisją Europejską celem wprowadzenia większej elastyczności w wydatkowaniu środków z polityki spójności oraz uruchomienia dodatkowych funduszy w odpowiedzi na kryzys uchodźczy oraz inne skutki wojny. W ramach tego dialogu, Komisja Europejska zaproponowała zmiany legislacyjne, znane jako CARE Package oraz pakiet zmian dla REACT EU, które umożliwiły instytucjom zarządzającym tymi programami zidentyfikowanie oszczędności i przeznaczenie ich na działania pomocowe. Zmiany te dotyczyły zakończenia perspektywy finansowej 2014–2020.

Niestety, ze względu na znaczny poziom wykorzystania dostępnych środków w ramach perspektywy finansowej na lata 2014–2020, nie było wystarczających funduszy, które można by przeznaczyć na pomoc uchodźcom w wymaganym zakresie.

Jednakże, Polska aktywnie podejmuje i będzie podejmować wszelkie działania dla pozyskania nowych i dodatkowych środków, w tym w ramach

perspektywy finansowej na lata 2021–2027, aby wesprzeć uchodźców z Ukrainy. Warto zaznaczyć, że zmiany w przepisach dotyczących polityki spójności, znane jako Pakiet FAST-CARE, wprowadzone 26 października 2022 r., otwierają większe możliwości wsparcia uchodźców nawet w nowej perspektywie finansowej. Ponadto Polska podejmuje działania mające na celu wsparcie uchodźców z innych dostępnych instrumentów, takich jak Fundusz Współpracy Dwustronnej, pomoc rozwojowa Ministerstwa Spraw Zagranicznych oraz Europejski Instrument Sąsiedztwa (European Neighbourhood Instrument, ENI).

Dotychczas w ramach funduszy polityki spójności na lata 2014–2020 i Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa na pomoc uchodźcom z Ukrainy przyznano:

- ok. 111 mln euro w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych. Fundusze te pochodzą z Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego;
- w ramach krajowego programu operacyjnego „Wiedza Edukacja Rozwój" planowane są środki na realizacje celów związanych z uchodźcami w wysokości ok. 23,5 mln euro;
- w programie Interreg Czechy-Polska na wsparcie przeznaczono ponad 2 mln euro;
- w ramach EIS (programy Polska-Białoruś-Ukraina i Polska-Rosja) przeznaczono ok. 700 000 euro na dodatkowe działania w ramach realizowanych już projektów.

Należy jednak zauważyć, że powyższe obliczenia nie uwzględniają pełnego zakresu środków przeznaczonych na pomoc uchodźcom z Ukrainy z funduszy unijnych. Dodatkowe wsparcie jest udzielane również z środków Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz w ramach działań, których nie można jeszcze ocenić w kategoriach pieniężnych, takich jak transport uchodźców oraz wsparcie dla doktorantów i studentów z Ukrainy, którzy są dodatkowymi uczestnikami projektu.

Wsparcie w ramach polityki spójności na lata 2014–2020

Według informacji przekazanych przez samorządy województw, które są instytucjami zarządzającymi regionalnymi programami operacyjnymi (RPO MA), około 111 milionów euro zostało przeznaczone na wsparcie osób uciekających z Ukrainy w związku z atakiem Federacji Rosyjskiej. Zakres działań w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych obejmuje:

- Włączenie społeczne:
  - Działania w zakresie aktywnej integracji i aktywizacji zawodowej, np. w formie reintegracji społeczno-zawodowej prowadzonej przez Ośrodki Integracji Społecznej oraz działania na rzecz ochrony środowiska integrujące osoby z Ukrainy ze społecznością lokalną;
  - Wsparcie w ramach Centrum Integracji Cudzoziemców (już uruchomione w niektórych województwach);
  - Dostęp do usług socjalnych i zdrowotnych, w tym usług wsparcia dla rodzin, osób starszych i osób niepełnosprawnych (asystenci rodzinni, usługi wsparcia dziennego, wsparcie psychologiczne, grupy samopomocy, wsparcie edukacyjne dla dzieci, ośrodki społeczne, usługi asystujące);
  - Działania związane z rozwojem lokalnym kierowanym przez społeczność (Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność, RLKS), w tym usługi społeczne, integracja społeczna, wsparcie edukacyjne, podnoszenie kwalifikacji i kompetencji, pomoc prawna i psychologiczna w nauce języka polskiego;
  - Wspieranie infrastruktury społecznej, w tym mieszkalnictwa i edukacji dla obywateli Ukrainy;
  - Wsparcie dla osób niepełnosprawnych – utworzenie nowego ośrodka opieki i rehabilitacji uchodźców (100% dofinansowania z REACT bez wkładu krajowego) w województwie kujawsko-pomorskim.

- Edukacja:
  - Edukacja przedszkolna, kształcenie ogólne i zawodowe dzieci oraz młodzieży z Ukrainy, w tym finansowanie asystentów szkół międzykulturowych, nauczanie języka polskiego dla uczniów ukraińskich, działania integracyjne, zapewnienie szkołom sprzętu komputerowego i pomocy dydaktycznych, ukraińskie kursy językowe dla nauczycieli języka polskiego;
  - Nauka języka polskiego i podnoszenie kompetencji kluczowych dla dorosłych obywateli Ukrainy;

– Mechanizm zakupów interwencyjnych umożliwiających zakup produktów i usług od podmiotów gospodarki społecznej oraz ich swobodny transfer lub dostarczanie na Ukrainę lub do uchodźców.

- Rynek pracy i zdolność adaptacji
  – Kompleksowa aktywizacja zawodowa (np. staż pracy, poradnictwo zawodowe, szkolenia, staże, samozatrudnienie);
  – Stworzenie placówek opieki nad dziećmi do 3 roku życia;
  – Wsparcie dla obywateli Ukrainy podejmujących pracę w polskich firmach w zakresie nauki języka polskiego, szkoleń i kursów, w tym zawodowych.

Program Operacyjny Rozwój Edukacji Wiedzy (POWER) – wsparcie w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

W ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, około 23,5 miliona euro zostało przeznaczone na pomoc dla osób uciekających przed wojną na Ukrainie. Warto również zauważyć, że w wielu projektach udział uchodźców z Ukrainy jest możliwy nawet bez przydzielania dodatkowych środków. Działania podejmowane w ramach tych projektów obejmują szeroką gamę inicjatyw, takich jak kompleksowa aktywizacja zawodowa dla osób zarejestrowanych jako bezrobotne, wsparcie dla dzieci z zaburzeniami psychicznymi, opieka społeczna, wsparcie dla osób niepełnosprawnych oraz szkolenia pracowników socjalnych w zakresie pomocy dla uchodźców.

Program Interreg Czechy-Polska

W ramach programu Interreg Czechy-Polska, ponad 2 miliony euro zostało przeznaczone na wsparcie uchodźców. Środki te są alokowane na działania w ramach współpracy polsko-czeskiej na obszarach transgranicznych, zgodnie z obowiązującymi przepisami rozporządzenia. Celem tych działań jest rozwiązanie problemów logistycznych i społecznych oraz integracja społeczności lokalnych.

W ramach Programu Operacyjnego Innowacyjny Rozwój (POIR) istnieje możliwość zatrudnienia studentów, doktorantów i naukowców z Ukrainy w ramach obecnie realizowanych projektów. Osoby te mogą być zatrudnione jako „naukowcy wizytujący", a także jako pracownicy naukowi i technicy. Taka modyfikacja istniejącego instrumentu POIR pozwala na przeznaczenie jego środków na konkretną grupę uchodźców z Ukrainy.

Wsparcie w ramach innych instrumentów

- Fundusze norweskie i EOG

W ubiegłym roku Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej (MFiPR) uzgodniło z darczyńcami, tj. Norwegią, Islandią i Liechtensteinem, wykorzystanie 5 mln euro z Funduszu Współpracy Dwustronnej oraz Funduszu Pomocy Technicznej Funduszy Norweskich i EOG na wsparcie inicjatyw humanitarnych związanych z Ukrainą. Środki te zostały przeznaczone na finansowanie różnych działań, takich jak zakup materiałów medycznych i leków dla szpitali na Ukrainie (1 mln euro), wsparcie dla uchodźców w Polsce poprzez tworzenie Przestrzeni Przyjaznych Dzieciom, organizowanie warsztatów edukacyjnych i psychologicznych dla dzieci i rodziców, a także wydawanie voucherów i kuponów na aktywizację zawodową Ukraińców w Polsce, pomagając im w znalezieniu pracy oraz oferując szkolenia i doradztwo dla firm. Dodatkowo, w roku 2022, w ramach programów badawczych Funduszy Norweskich i EOG, rozpoczęto realizację inicjatyw wspierających naukowców z Ukrainy, którzy ucierpieli w wyniku rosyjskiej inwazji na ten kraj, poprzez finansowanie stypendiów w polskich instytucjach badawczych oraz ich uczestnictwo w projektach finansowanych z Funduszy Norweskich i EOG. Inicjatywy te będą kontynuowane również w roku 2023.

- Pomoc rozwojowa dla Ukrainy

W ramach działań prowadzonych w roku 2022 przez MFiPR w ramach pomocy rozwojowej dla Ukrainy Ministerstwo Spraw Zagranicznych sfinansowało projekt wsparcia dla Ukrainy pt. „Wzrost konkurencyjności ukraińskich regionów i rozwój polsko-ukraińskiej współpracy gospodarczej".

W odpowiedzi na aktualną sytuację na Ukrainie, działania w 2022 roku zostały dostosowane, aby

objąć nimi także obywateli Ukrainy przebywających na terenie Polski. Skoncentrowano się na działaniach szkoleniowo-doradczych, takich jak regularne szkolenia dla ukraińskich przedsiębiorców i osób korzystających z przestrzeni co-workingowych, udostępnianych przez Polską Agencję Inwestycji i Handlu. Dodatkowo, wprowadzono program wsparcia dla ukraińskich małych i średnich przedsiębiorstw, zwłaszcza start-upów, mający na celu wspieranie ich działalności na terytorium Polski. Program ten obejmuje także przedsiębiorstwa ukraińskie czasowo przeniesione do Polski w związku z trwającą wojną na Ukrainie, celem ochrony ich kluczowego potencjału biznesowego i badawczego.

Wraz z nadejściem jesieni 2022 roku, uruchomiono program adaptacji zawodowej i wsparcia dla uchodźczyń wojennych z Ukrainy. Program ten obejmuje cykl szkoleń i warsztatów mających na celu wsparcie uczestniczek programu w adaptacji zawodowej oraz rozwijaniu postaw przedsiębiorczych. Budżet projektu po dokonanych zmianach wyniósł około 1,4 mln złotych (ok. 31 0000 euro).

- Programy współpracy transgranicznej w ramach Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa (European Neighbourhood Instrument – ENI)

Od początku wojny wsparcie dla ukraińskich partnerów i uchodźców zapewniano z środków programu współpracy transgranicznej Polska-(Białoruś)-Ukraina 2014–2020. Około 700 000 euro zostało przeznaczonych na ten cel. Działania te służą poprawieniu stanu zdrowia oraz bezpieczeństwa uchodźców z Ukrainy, a także zapewnieniu podstawowych potrzeb oraz możliwości nauki języka polskiego. Beneficjenci programu PBU 2014–2020 przeznaczyli środki na zakup specjalistycznego i koniecznego sprzętu, w tym przeciwpożarowego i medycznego oraz podstawowych potrzeb. Beneficjenci organizowali również schronienia dla wewnętrznie przesiedlonych osób, obozy językowe i rowerowe oraz wsparcie psychologiczne.

Ponadto, dzięki uzgodnionym rozwiązaniom prawnych z Komisją Europejską, możliwe było przeznaczenie około 4,6 mln euro na realizację projektów pozakonkursowych mających na celu wsparcie uchodźców z Ukrainy. Obecnie przygotowywane są różnorodne działania, które skupiają się na inicjatywach pomocowych.

3

Legalna migracja

- Studenci i naukowcy
- Łączenie i zakładanie rodzin
- Informacje na temat sposobów i warunków legalnej migracji

W 2022 r. nie odnotowano istotnych zmian w tych obszarach.

- Inne środki dotyczące legalnej migracji

W połowie grudnia 2022 r. Urząd do Spraw Cudzoziemców uruchomił nową stronę internetową o nazwie Moduł Obsługi Spraw, dostępną pod adresem mos.cudzoziemcy.gov.pl. Jest to strona internetowa skierowana głównie do cudzoziemców zainteresowanych ubieganiem się o zezwolenie na pobyt, ale zawiera również informacje dotyczące ochrony czasowej. Na stronie można znaleźć różne informacje, w tym kwestionariusz przeznaczony dla obywateli Ukrainy (dostępne są wersje w języku polskim, ukraińskim i rosyjskim) pozwalający im ustalić swój status pobytu na terytorium Polski. Celem serwisu jest umożliwienie obcokrajowcom wypełnienia i złożenia wniosków o pobyt online oraz zapewnienie niezbędnej wiedzy na temat procedur migracyjnych. Projekt jest współfinansowany z Programu Krajowego Funduszu Azylu, Migracji i Integracji „Bezpieczna przystań".

4

Ochrona międzynarodowa

- Wdrażanie Wspólnego Europejskiego Systemu Azylowego i związane z nim zmiany polityki (np. wnioski o udzielenie ochrony międzynarodowej i decyzje pierwszej instancji/ostateczne)

- Dostęp do procedury azylowej

W 2022 r. nie odnotowano istotnych zmian w tych obszarach.

- Przyjmowanie osób ubiegających się o ochronę międzynarodową

W 2022 r. przyjęto nowelizację Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 19 lutego 2016 r. w sprawie wysokości pomocy dla cudzoziemców ubiegających się o ochronę międzynarodową[11], zmieniając wysokość kwoty pomocy na codzienne wyżywienie cudzoziemców w ośrodkach z 9 zł na 11 zł.

Przepisy przyjęte w 2022 r.[12] doprowadziły do uchylenia art. 15z8 ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o specjalnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych i wywołanych przez nie sytuacji kryzysowych, zgodnie z którymi termin na świadczenie pomocy społecznej i opieki medycznej został przedłużony pomimo zakończenia postępowania o udzielenie ochrony międzynarodowej ostateczną decyzją.

- Relokacje

- Programy przesiedleń i przyjmowania ze względów humanitarnych

W 2022 r. nie odnotowano istotnych zmian w tych obszarach.

[11] Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 6 października 2022 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wysokości pomocy dla cudzoziemców ubiegających się o udzielenie ochrony międzynarodowe, https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20220002071, dostęp: 26.07.2023

[12] Ustawa z dnia 8 kwietnia 2022 r. o zmianie ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa oraz niektórych innych ustaw, https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20220000830, dostęp: 26.07.2023

5

Małoletni i inne grupy szczególnie wrażliwe

Małoletni bez opieki:

- Identyfikacja, rejestracja i przyjmowanie (identyfikacja i rejestracja, handel ludźmi, zaginione dzieci, ośrodki recepcyjne dla nieletnich)
- Dostęp do procedur ustalania statusu i gwarancji proceduralnych (opieka, ocena wieku, jedność rodziny, poszukiwanie członków rodziny, łączenie rodzin, bezpaństwowość)
- Integracja nieletnich (dostęp do usług, przejście do dorosłości, walka z rasizmem i dyskryminacją)
- Ochrona międzynarodowa małoletnich bez opieki (dostęp do procedury azylowej, przesiedlenia i relokacji)
- Powrót (dobrowolny i przymusowy powrót; detencja i alternatywy dla detencji)

Inne grupy szczególnie wrażliwe (z wyłączeniem ofiar handlu ludźmi)

- W procedurze azylowej
- Poza procedurą azylową

W 2022 r. nie odnotowano istotnych zmian w tych obszarach.

6

Integracja i włączenie

- Krajowa strategia integracji
- Zaangażowanie wielu zainteresowanych stron, w tym organizacji pozarządowych
- Programy przedwyjazdowe/przyjazdowe
- Edukacja i kształcenie dorosłych
- Rynek pracy i umiejętności
- Podstawowe usługi
- Aktywny udział migrantów i społeczeństw przyjmujących w integracji
- Walka z rasizmem i dyskryminacją

W 2022 r. nie odnotowano istotnych zmian w tych obszarach.

7

Obywatelstwo i bezpaństwowość

» Uzyskanie obywatelstwa

» Stwierdzenie bezpaństwowości, status i przyznane prawa

W 2022 r. nie odnotowano istotnych zmian w tych obszarach.

Tabela 1 – Liczba osób, które nabyły obywatelstwo polskie w 2022 r. (stan na dzień 18 maja 2022 r.)

Obywatelstwo	Tryb administracyjny (uznanie za obywatela polskiego i przywrócenie obywatelstwa polskiego)	Przyznane przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej
AFGANISTAN	14	3
ALBANIA	6	2
ALGIERIA	9	13
ARGENTYNA	1	2
ARMENIA	52	55
AUSTRALIA	2	0
AUSTRIA	15	2
AZERBEJDŻAN	7	1
BANGLADESZ	1	5
BELGIA	1	1
BELIZE	1	0
BIAŁORUŚ	2 578	410
BOLIWIA	0	1
BRAK OBYWATELSTWA	6	6
BRAZYLIA	9	4
BUŁGARIA	8	9
CHINY	1	0
CHORWACJA	2	2
CZARNOGÓRA	1	2
DANIA	4	8
DOMINIKANA	1	0
EGIPT	21	19
EKWADOR	0	2
ESTONIA	1	0
FILIPINY	3	2

Obywatelstwo	Tryb administracyjny (uznanie za obywatela polskiego i przywrócenie obywatelstwa polskiego)	Przyznane przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej
FINLANDIA	4	1
FRANCJA	7	12
GAMBIA	0	1
GHANA	0	3
GRECJA	1	3
GRUZJA	9	2
GUJANA	0	1
GWINEA	0	2
HAITI	0	1
HISZPANIA	1	1
HOLANDIA	1	4
HONDURAS	1	0
INDIE	11	16
INDONEZJA	1	0
IRAK	1	2
IRAN	1	1
IRLANDIA	0	1
IZRAEL	4	6
JAPONIA	1	0
JEMEN	1	3
JORDANIA	1	5
KAMERUN	6	3
KANADA	25	5
KAZACHSTAN	9	3
KENIA	2	3
KIRGISTAN	3	1
KOLUMBIA	3	2
KONGO	1	0
KOREA POŁUDNIOWA	1	1
KOREA PÓŁNOCNA	1	0
KUBA	1	4
LIBAN	1	2
LIBIA	3	1

Obywatelstwo	Tryb administracyjny (uznanie za obywatela polskiego i przywrócenie obywatelstwa polskiego)	Przyznane przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej
LITWA	7	9
LUKSEMBURG	1	0
ŁOTWA	4	3
MACEDONIA PÓŁNOCNA	4	4
MADAGASKAR	1	0
MALI	0	1
MAROKO	10	12
MAURITIUS	0	1
MEKSYK	5	5
MOŁDAWIA	30	7
MONGOLIA	10	6
NEPAL	3	4
NIEMCY	151	44
NORWEGIA	0	20
PAKISTAN	6	2
PALESTYNA	4	4
PARAGWAJ	0	1
PERU	4	2
PORTUGALIA	0	1
REPUBLIKA CZESKA	5	17
REPUBLIKA POŁUDNIOWEJ AFRYKI	1	0
REPUBLIKA SŁOWACKA	3	8
ROSJA	352	53
RUMUNIA	2	13
RWANDA	1	0
SENEGAL	1	2
SERBIA	8	3
SINGAPUR	1	0
SRI LANKA	0	2
STANY ZJEDNOCZONE AMERYKI	32	29
SUDAN	1	0
SYRIA	25	15
SZWAJCARIA	1	3

Obywatelstwo	Tryb administracyjny (uznanie za obywatela polskiego i przywrócenie obywatelstwa polskiego)	Przyznane przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej
SZWECJA	40	6
TADŻYKISTAN	1	0
TOGO	1	0
TUNEZJA	11	17
TURCJA	41	37
TURKMENISTAN	7	0
UGANDA	1	0
UKRAINA	3 803	1 401
UZBEKISTAN	35	11
WENEZUELA	0	1
WĘGRY	6	12
WIELKA BRYTANIA	19	37
WIETNAM	62	92
WŁOCHY	2	17
WYBRZEŻE KOŚCI SŁONIOWEJ	0	1
ZIMBABWE	1	0
Razem	**7 560**	**2 552**

8

Granice, wizy i strefa Shengen

» Zarządzanie granicami (środki kontroli/zarządzanie granicami zewnętrznymi, wdrażanie rozwiązań unijnych na granicach zewnętrznych, wzmocniona współpraca z państwami trzecimi w obszarze zarządzania granicami)

Zgodnie z polskim prawem Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji może zarządzić czasowe zawieszenie lub ograniczenie ruchu na określonych przejściach granicznych, biorąc pod uwagę konieczność zapewnienia bezpieczeństwa narodowego lub bezpieczeństwa publicznego lub ochrony przed zagrożeniami dla życia lub zdrowia ludzi, a także zapobieganie rozprzestrzenianiu się epidemii chorób zwierzęcych.

W odpowiedzi na trwającą wojnę na Ukrainie Polska dokonała, na podstawie rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji[13], zaostrzenia obecnych ograniczeń dotyczących wjazdu obywateli Rosji na terytorium RP. Działanie to wynika z porozumień zawartych pomiędzy premierami Polski, Estonii, Litwy oraz Łotwy. W ramach tych porozumień opracowano wspólne regionalne stanowisko dotyczące możliwości podróżowania.

Rozporządzenie wprowadza nowe przepisy zakazujące obywatelom Federacji Rosyjskiej wjazdu na terytorium Polski przez granicę zewnętrzną w celach gospodarczych, sportowych, turystycznych lub kulturalnych. Dodatkowo, możliwość wjazdu dla obywateli Rosji na przejściach lotniczych i morskich została ograniczona dla całego ruchu lotniczego i morskiego. Wyjątki od wprowadzonych ograniczeń zostały uzgodnione, aby uwzględnić dysydentów, sprawy humanitarne, członków rodzin, posiadaczy dokumentów pobytowych, wjazd w celu transportu towarów, misje dyplomatyczne i obiekty tranzytowe. Strony dążą do wsparcia przeciwników reżimu prezydenta Rosji i umożliwienia im opuszczenia terytorium Federacji Rosyjskiej. Inicjatywa ma na celu zachęcenie pozostałych państw członkowskich Unii Europejskiej i ich instytucji do przyjęcia wspólnego stanowiska w zakresie ograniczeń w podróżowaniu obywateli rosyjskich, z wyjątkiem sytuacji absolutnie koniecznych.

W obszarze zarządzania granicami wprowadzono także szereg regulacji, które były odpowiedzią na nielegalną migrację z terytorium Białorusi i rosyjską agresję na Ukrainę.

Rozporządzenie 3/2022[14] wojewody podlaskiego obowiązywało w okresie od dnia 1 lipca 2022 r. do dnia 15 września 2022 r., rozporządzenie nr 4/2022[15] w okresie od 16 września 2022 r. do 30 listopada 2022 r., a rozporządzenie nr 9/2022[16] obowiązywało do dnia 31 grudnia 2022 r. Celem powyższych rozporządzeń, podobnie jak rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 30 listopada 2021 r. (w sprawie wprowadzenia czasowego zakazu przebywania na określonych obszarach w strefie przygranicznej przylegającej do granicy państwowej z Republiką Białorusi, które obowiązywało w okresie przejściowym od 1 listopada 2021 r. do 1 marca 2022 r.) było zapobieganie nielegalnej migracji obywateli państw trzecich z terytorium Republiki Białorusi oraz konieczność ukończenia prac związanych z budową bariery na granicy polsko-białoruskiej oraz budową bariery elektronicznej.

Wprowadzono dwie dodatkowe zmiany w rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 13 marca 2020 r., które pierwotnie wprowadzało ograniczenia w ruchu granicznym związane z pandemią COVID-19. Pierwsza zmiana,

[13] Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 19 września 2022 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie czasowego zawieszenia lub ograniczenia ruchu granicznego na określonych przejściach granicznych, https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20220001963/O/D20221963.pdf, dostęp: 26.07.2023

[14] Rozporządzenie nr 3/2022 Wojewody Podlaskiego z dnia 15 czerwca 2022 r. w sprawie wprowadzenia zakazu przebywania na obszarze 200 m od linii granicy państwowej, https://edziennik.bialystok.uw.gov.pl/legalact/2022/2772/, dostęp: 26.07.2023

[15] Rozporządzenie Nr 4/2022 Wojewody Podlaskiego z dnia 31 sierpnia 2022 r. w sprawie wprowadzenia zakazu przebywania na obszarze 200 m od linii granicy państwowej, https://puw.bip.gov.pl/rozporzadzenia-z-2022-roku/rozporzadzenie-nr-4-2022-wojewody-podlaskiego-z-dnia-31-08-2022-r-w-sprawie-wprowadzenia-zakazu-przebywania-na-obszarze-200-m-od-linii-granicy-panstwowej.html, dostęp: 26.07.2023

[16] Rozporządzenie nr 9/2022 Wojewody Podlaskiego z dnia 21 listopada 2022 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wprowadzenia zakazu przebywania na obszarze 200 m od linii granicy państwowej, https://edziennik.bialystok.uw.gov.pl/legalact/2022/5203/, dostęp: 26.07.2023

dokonana 18 lutego 2022 r.[17], polegała na zawieszeniu ograniczeń w przemieszczaniu się na granicy z Ukrainą. Druga nowelizacja, wprowadzona 29 kwietnia 2022 r.[18], zniosła wcześniejsze ograniczenia w przemieszczaniu się osób przez granicę morską do Polski.

W kontekście adaptacji do przekształceń w Systemie Informacyjnym Schengen (SIS), Komenda Główna Straży Granicznej podjęła działania mające na celu wprowadzenie nowej struktury organizacyjnej, umożliwiającej funkcjonariuszom Straży Granicznej oddelegowanym do Krajowego Biura SIRENE wykonywanie nowych zadań i obowiązków w ramach SIS. Ponadto, Komenda Główna Straży Granicznej przeprowadziła przygotowania związane z implementacją nowych wpisów migracyjnych, zgodnie z postanowieniami art. 3 rozporządzenia dotyczącego SIS[19].

Dodatkowo, w lipcu 2022 roku zatwierdzono plan adaptacji władz polskich do wykorzystania zmodernizowanych, wielokoskalowych systemów informatycznych UE, zgodnie z wewnętrznym dokumentem administracji rządowej. Ten plan określa politykę i zasady zarządzania projektami mającymi na celu rozwój komponentów Systemu Informacyjnego Europejskiego Wpisów Granicznych (Entry/Exit system, EES) oraz Systemu Informacji o Podróżnych i Zgłaszaniu Przed Podróżą do Strefy Schengen (ETIAS).

W 2022 roku przyjęto nowelizację ustawy dotyczącej udziału Rzeczypospolitej Polskiej w Systemie Informacyjnym Schengen (SIS) oraz Wizowym Systemie Informacyjnym (VIS), a także innych ustaw[20]. Ta nowelizacja uwzględnia zmiany wprowadzone przez przepisy dotyczące SIS Recast, zapewniając podstawę prawną dla dostępu do nowych funkcji SIS.

» Polityka wizowa

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Spraw Zagranicznych z dnia 18 sierpnia 2022 r.[21], obywatele Ukrainy i Białorusi, którzy przebywają na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, mogą otrzymać wizy krajowe. Wydawanie tych wiz jest możliwe poprzez Centrum Decyzji Wizowych, które zostało wcześniej utworzone w ramach Departamentu Konsularnego Ministerstwa Spraw Zagranicznych. Osoby uprawnione do składania wniosków w tym trybie to:

- obywatele Ukrainy i obywatele Białorusi ubiegający się o wizę celem pracy jako kierowca w międzynarodowym transporcie drogowym;
- obywatele Ukrainy i Białorusi ubiegający się o wizę humanitarną (wizę wydaną w celach humanitarnych, ze względu na interes państwa lub zobowiązań międzynarodowych), którzy wjechali na terytorium Polski z wizą krajową z adnotacją „Poland Business Harbour" (program rządowy przeznaczony dla obywateli państw trzecich – informatyków);
- obywateli Ukrainy ubiegających się o wizę w celu wykonywania pracy jako pilot lub inny członek załogi cywilnego statku powietrznego,
- obywatele Białorusi ubiegający się o wizę humanitarną (wizy wydawane w celach humanitarnych, ze względu na interes państwa lub zobowiązań międzynarodowych), którzy nie mogą wrócić do kraju pochodzenia ze względów bezpieczeństwa, groźby

[17] Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 18 lutego 2022 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie czasowego zawieszenia lub ograniczenia ruchu granicznego na określonych przejściach granicznych, https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20220000423, dostęp: 26.07.2023

[18] Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 29 kwietnia 2022 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie czasowego zawieszenia lub ograniczenia ruchu granicznego na określonych przejściach granicznych, https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20220000940/O/D20220940.pdf, dostęp: 26.07.2023

[19] Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1862 z dnia 28 listopada 2018 r. w sprawie utworzenia, funkcjonowania i użytkowania Systemu Informacyjnego Schengen (SIS) w dziedzinie współpracy policyjnej i współpracy wymiarów sprawiedliwości w sprawach karnych, zmieniające i uchylające decyzję Rady 2007/533/WSiSW oraz uchylające rozporządzenie (WE) nr 1986/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady i decyzję Komisji 2010/261/UE, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX%3A32018R1862, dostęp: 19.05.2023

[20] Ustawa z dnia 1 grudnia 2022 r. o zmianie ustawy o udziale Rzeczypospolitej Polskiej w Systemie Informacyjnym Schengen oraz Wizowym Systemie Informacyjnym oraz niektórych innych ustaw, https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20220002642, dostęp: 26.07.2023

[21] Rozporządzenie Ministra Spraw Zagranicznych z dnia 18 sierpnia 2022 r. w sprawie wydawania wiz krajowych cudzoziemcom przebywającym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20220001809, dostęp: 19.05.2023

represji lub prześladowań i którzy podczas składania wniosku o wizę krajową przebywają legalnie na terytorium Polski na podstawie ważnych, uprzednio wydanych w tym samym celu wiz (humanitarnych, wydanych ze względu na interes państwa lub zobowiązań międzynarodowych) lub którzy oświadczają, że bezpośrednio przed 24 lutego 2022 r. zamieszkiwali legalnie na terytorium Ukrainy i przybyli do Polski z terytorium Ukrainy po 24 lutego 2022 r. z uwagi na konflikt prowadzony na jej terytorium.

» Zarządzanie strefą Schengen

W 2022 r. nie odnotowano istotnych zmian w tym obszarze.

9

Nielegalna migracja i przemyt migrantów

» Zapobieganie nielegalnej migracji i jej zwalczanie w kanałach legalnej migracji

W 2022 r. nie odnotowano istotnych zmian w tym obszarze.

» Zwalczanie ułatwiania nielegalnej migracji („przemytu") i zapobieganie nielegalnemu pobytowi

Od połowy 2021 r. na polsko-białoruskim odcinku granicy państwowej Polska zmaga się z wyjątkową presją migracyjną, która przejawia się przede wszystkim niespotykanie dużą liczbą prób przekroczenia granicy państwowej z naruszeniem przepisów.

Sytuacja na granicy Białorusi z Polską, Litwą i Łotwą stanowi część hybrydowej agresji wymierzonej w Polskę, Unię Europejską i cały Zachód. Wnikliwa analiza wskazuje, że za tymi działaniami stoi Moskwa, która jest architektem tych działań. Rosja manifestowała zainteresowanie kontrolowanym eskalowaniem kryzysu, wykorzystując go jako narzędzie politycznego nacisku na kraje zachodnie, unikając jednocześnie formalnej odpowiedzialności za te działania. Ponadto, dążyła do rozszerzenia swojego wpływu na Białoruś, która staje się coraz bardziej izolowana.

W roku 2022, pomimo mniejszej skali, nadal utrzymywała się presja migracyjna na granicy polsko-białoruskiej. W odpowiedzi na to, Polska nadal podejmowała działania mające na celu przeciwdziałanie temu zjawisku.

4 stycznia 2022 r. Straż Graniczna podpisała trzy umowy dotyczące budowy barier na granicy polsko-białoruskiej o długości ponad 186 km i wysokość 5,5 metra, z czego 5 metrów stanowią stalowe słupy z drutem na szczycie, uniemożliwiającym przekroczenie granicy. Zaplanowano również zastosowanie nowoczesnych metod zarządzania granicą, takich jak czujniki ruchu i kamery wzdłuż całej jej długości. W budowie barier uwzględniono specjalne przejścia dla zwierząt, podobne do tych stosowanych przy budowie autostrad. Rzeki graniczne nie są ogrodzone, aby umożliwić swobodne przekraczanie granicy przez dzikie zwierzęta. Fizyczna część bariery została ukończona jesienią 2022 roku; kontynuowano budowę bariery elektronicznej. Celem utworzenia tej bariery było zapobieżenie zorganizowanemu przemytowi ludzi sponsorowanemu przez państwo oraz ingerowaniu w infrastrukturę Straży Granicznej z terytorium Republiki Białorusi.

9 grudnia 2022 r. Straż Graniczna podpisała umowę dotyczącą budowy elektronicznej bariery o długości 199 km na granicy z Federacją Rosyjską obejmującej całą granicę lądową z Obwodem Kaliningradzkim. Jej głównym celem jest wykrywanie wszystkich zdarzeń związanych z przestępczością graniczną, zwłaszcza nielegalną migracją i przemytem towarów. Decyzja o budowie bariery wynikała ze zwiększenia połączeń lotniczych, począwszy od września 2022 r., pomiędzy Obwodem Kaliningradzkim a niektórymi krajami Afryki, Azji i Bliskiego Wschodu, co może wskazywać na przygotowania do utworzenia nowego szlaku nielegalnej migracji do Polski i Litwy, a w dłuższej perspektywie do innych krajów strefy Schengen.

W 2022 roku odnotowano wzrost nielegalnej migracji wzdłuż trasy znanej jako szlak bałkański. Szlak ten jest wykorzystywany przez nielegalnych migrantów z państw trzecich, takich jak Syria, Irak, Afganistan, a także obywateli państw afrykańskich próbujących dostać się do Unii Europejskiej. Jedna z dróg tego szlaku przechodzi przez terytorium Polski. W roku 2022 Straż Graniczna zatrzymała wielu nielegalnych migrantów oraz członków zorganizowanych grup przestępczych zajmujących się organizowaniem nielegalnego przekraczania granicy.

» Dostęp do usług i rozwiązań prawnych dla migrantów o nieuregulowanym statusie

W 2022 r. nie odnotowano istotnych zmian w tym obszarze.

10

Handel ludźmi

» Rozwój krajowej polityki strategicznej

W kontekście Krajowego Mechanizmu Referencyjnego oraz współpracy międzynarodowej należy wspomnieć, że w grudniu 2022 roku zastępca dyrektora Departamentu Spraw Międzynarodowych i Migracji w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji został wyznaczony jako polski sprawozdawca krajowy w Unijnej Sieci Sprawozdawców Krajowych i Mechanizmach Równoważnych (EU Network of National Rapporteurs and Equivalent Mechanisms).

W ostatnich miesiącach 2022 roku zakończono prace nad opracowaniem dokumentu stanowiącego Krajowy Mechanizm Referencyjny. Proces legislacyjny związany z tym dokumentem powinien zostać ukończony w połowie 2023 roku.

W odniesieniu do pojawiających się zmian organizacyjnych w wewnętrznej strukturze administracji rządowej, w celu zaspokojenia potrzeb zwiększenia skuteczności działań prowadzonych na rzecz zwalczania handlu ludźmi, od lipca 2022 r. w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji uruchomiono Zespół ds. Koordynacji Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi, jako osobną jednostkę organizacyjną podlegającą bezpośrednio Zastępcy Dyrektora Departamentu Spraw Międzynarodowych i Migracji. Rozwiązanie miało na celu skrócenie procesu decyzyjnego w zakresie przeciwdziałania handlowi ludźmi, zwiększenie elastyczności procesu zarządzania i skuteczności wykonywanych zadań. Główne zadania wyżej wymienionego Zespołu to m.in.: koordynacja i monitorowanie działań w zakresie zwalczania handlu ludźmi podejmowanych przez instytucje i organizacje zaangażowane w walkę z handlem ludźmi w Polsce oraz koordynacja współpracy międzynarodowej w dziedzinie przeciwdziałania handlowi ludźmi.

Aby zapewnić lepszą i skuteczniejszą pomoc ofiarom, podjęto decyzję (Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji) o zwiększeniu finansowania na realizację zadań Krajowego Centrum Interwencyjno-Konsultacyjnego dla Ofiar Handlu Ludźmi o prawie 40 % (do 1 500 000 złotych) w 2023 r.

» Wykrywanie, identyfikacja i przekazywanie informacji ofiarom handlu ludźmi (informowanie ofiar handlu ludźmi będących obywatelami państw trzecich; współpraca z państwami trzecimi)

W 2022 roku zaobserwowano wzrost napływu do Polski obywateli państw Ameryki Południowej, takich jak Meksyk, Wenezuela, Kolumbia i Gwatemala. Przyjeżdżali oni głównie w ramach ruchu bezwizowego w celu podjęcia pracy. Należy przy tym zaznaczyć, że często są oni identyfikowani przez Straż Graniczną jako ofiary handlu ludźmi. W 2022 roku zidentyfikowano 110 takich ofiar, które były wykorzystywane do pracy przymusowej. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji stale monitoruje i analizuje sytuację związaną z handlem ludźmi w Polsce, reagując na pojawiające się zmiany. W związku z nowym trendem, polegającym na wzroście identyfikacji ofiar z Ameryki Południowej, MSWiA podjął decyzję o dodruku materiałów informacyjno-edukacyjnych w języku hiszpańskim i angielskim (250 000 ulotek) do dystrybucji w 2023 r.

Ponadto, w celu podniesienia świadomości osób zajmujących się problematyką handlu ludźmi, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji opracowało (w ramach działań Grupy Roboczej ds. opracowania podręcznika dla sądownictwa i organów ścigania) i wydało w sierpniu 2022 r. podręcznik pt. „Handel ludźmi - praktyczne aspekty prowadzenia postępowań". Publikacja dedykowana jest osobom, które w ramach swoich codziennych obowiązków prowadzą postępowania związane z handlem ludźmi. Podręcznik jest odpowiedzią na potrzeby wielu podmiotów bezpośrednio zainteresowanych problematyką handlu ludźmi, które wskazywały na konieczność stworzenia publikacji związanej z handlem ludźmi i przedstawiającej różne aspekty postępowań karnych w tych sprawach. Treść podręcznika została opracowana z wykorzystaniem profesjonalnej wiedzy i doświadczenia pracowników Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, Straży Granicznej, Policji, a także sędziów i prokuratorów.

Podręcznik ma tę zaletę, że omawia temat handlu ludźmi z różnych perspektyw, adresując kluczowych graczy zaangażowanych w walkę z tym zjawiskiem. Jak zauważył Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji we wstępie do podręcznika, „odpowiedzialność systemów karnych nie ogranicza się jedynie do penalizowania czynów, ale polega również na skutecznym procesie identyfikacji ofiar, prawidłowo prowadzonych czynnościach przygotowawczych i dochodzeniowych, a także współpracy

z ofiarami oraz instytucjami uczestniczącymi w systemie walki z handlem ludźmi". Podręcznik dostępny jest pod adresem: https://www.gov.pl/attachment/dc41a856-3f04-4540-ab53-1c40731699ae.

Aby poprawić kompetencje organów ścigania, Straż Graniczna, we współpracy z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych i Administracji, pod koniec maja i czerwca 2022 r. zorganizowała „Warsztaty dla funkcjonariuszy Policji, Straży Granicznej i prokuratorów dotyczące współpracy w zakresie ścigania sprawców przestępstw handlu ludźmi, wymiany doświadczeń, najlepszych praktyk oraz analizy orzecznictwa w sprawach o handel ludźmi".

W 2022 r., na wniosek organów ścigania, Państwowa Inspekcja Pracy uczestniczyła w kolejnej edycji ogólnokrajowej inicjatywy „Labour Exploitatoion Action Days 2022", której celem jest zwalczanie pracy nierejestrowanej i zapobieganie handlowi ludźmi.

W maju i czerwcu, w ramach pierwszej rundy działania EMPACT, na zaproszenie lokalnych jednostek policji, inspektorzy pracy PIP prowadzili wspólne działania z funkcjonariuszami organów ścigania i Straży Granicznej obejmujące obiekty przemysłu rolnego, w tym gospodarstwa rolne, fermy drobiu, farmy pieczarek, itp. Druga runda ogólnokrajowej inicjatywy EMPACT 2022 odbyła się we wrześniu 2022 r. i była skierowana również do pracodawców w sektorze rolnym.

W 2022 r. w Ośrodku Szkoleniowym Państwowej Inspekcji Pracy we Wrocławiu odbyło się kolejne coroczne wydarzenie szkoleniowe pt. „Problematyka zwalczania i zapobiegania handlowi ludźmi, w tym do pracy przymusowej".

W dniach 8 i 9 listopada 2022 r. odbyła się dwudniowa sesja szkoleniowa obejmująca wykłady i ćwiczenia praktyczne, w której uczestniczyło 17 pracowników Państwowej Inspekcji Pracy (głównie inspektorzy pracy). Wykładowcami byli eksperci z Państwowej Inspekcji Pracy, Straży Granicznej, Policji oraz Krajowego Centrum Interwencyjno-Konsultacyjnego dla Ofiar Handlu Ludźmi, tj. instytucji i organizacji, których kompetencje obejmują przeciwdziałanie i zwalczanie handlu ludźmi, w tym pracy przymusowej.

11

Powrót i readmisja

» Usprawnienie zarządzania migracją w kontekście powrotów, w tym współpraca między państwami członkowskimi UE w zakresie praktyk powrotowych

W 2022 r. nie odnotowano istotnych zmian w tym obszarze.

» Główne zmiany krajowe w dziedzinie powrotów (ogólny rozwój polityki, przymusowy powrót, (wspierany) dobrowolny powrót, (alternatywy do) detencja, środki reintegracyjne)

W wyniku nowelizacji przepisów ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach z dnia 15 kwietnia 2022 r., Komendantowi Głównemu Straży Granicznej przyznano uprawnienie do udzielania pomocy reintegracyjnej cudzoziemcom powracającym do swojego kraju zarówno dobrowolnie, jak i przymusowo. Ta zmiana umożliwiła wprowadzenie bardziej spójnego podejścia i zapewnienie skutecznej polityki powrotowej oraz umocnienie trwałości powrotów cudzoziemców do ich kraju pochodzenia. W związku z tym, Komenda Główna Straży Granicznej dołączyła do projektu Joint Reintegration Services (JRS) we współpracy z Europejską Agencją Straży Granicznej i Przybrzeżnej Frontex. Agencja zapewnia pomoc techniczną i operacyjną państwom członkowskim na wszystkich etapach procesu powrotowego, w tym wsparcie reintegracyjne.

Ponadto, na szczeblu centralnym opracowano specjalną strategię dotyczącą zapewnienia dodatkowych miejsc w ośrodkach detencyjnych w sytuacjach kryzysowych. Ta strategia umożliwia elastyczne zarządzanie liczbą miejsc w ośrodkach detencyjnych w sposób efektywny – liczba miejsc może być zwiększana lub zmniejszana w zależności od potrzeb. Głównym powodem powstania tej strategii był wzrost napływu migrantów przez granicę polsko-białoruską. Migranci przybywają w nieregularnych interwałach czasowych, dlatego istnieje konieczność podejścia opartego na elastyczności. Strategia ta jest regularnie aktualizowana, aby odzwierciedlać zmieniające się warunki i potrzeby.

W 2022 r. zawarto nową umowę pomiędzy Strażą Graniczną a Fundacją DIALOG, która dotyczy wsparcia instytucjonalnego dla migrantów przebywających w Polsce bez uregulowanego statusu. Dzięki temu porozumieniu możliwe jest zapewnienie wsparcia, takiego jak zakwaterowanie, wyżywienie i opieka medyczna, dla migrantów bez uregulowanego statusu, którzy nie składają wniosków o ochronę międzynarodową i nie zostali zatrzymani.

» Współpraca z państwami trzecimi pochodzenia i tranzytu w zakresie zarządzania powrotami i reintegracją (zarządzanie powrotami, readmisja)

Prezes Rady Ministrów RP udzielił upoważnienia do rozpoczęcia negocjacji w sprawie trzech projektów umów o readmisji z Republiką Tadżykistanu (w czerwcu 2022 r.), Republiką Kirgistanu (w listopadzie 2022 r.) i Republiką Uzbekistanu (w listopadzie 2022 r.). Zaproszenia do rozpoczęcia negocjacji zostały przekazane za pośrednictwem kanałów dyplomatycznych.

W 2022 r. Straż Graniczna nie podjęła decyzji o oddelegowaniu oficerów łącznikowych do poszczególnych regionów lub państw; postanowiła jednak przedłużyć oddelegowanie europejskiego urzędnika łącznikowego ds. powrotów (European Union Return Liaison Officer, EURLO) do Wietnamu (od dnia 1 lutego 2022 r. do dnia 31 stycznia 2024 r. – przy finansowaniu ze strony Frontexu) i EURLO do Azji Środkowej (wniosek skierowany przez Straż Graniczną do Frontexu we wrześniu 2022 r. – zatwierdzony przez Frontex na okres od dnia 1 lutego 2023 r. do dnia 31 stycznia 2025 r.).

» Przekrojowe zmiany w zakresie powrotów i reintegracji związane z innymi rozdziałami tematycznymi Raportu (granice, migracja nieuregulowana i handel ludźmi)

W 2022 r. nie odnotowano istotnych zmian w tym obszarze.

12

Migracja i współpraca na rzecz rozwoju

» Nowe wydarzenia mające na celu ułatwienie synergii między migracją a rozwojem w państwach trzecich

W 2022 r. nie odnotowano istotnych zmian w tym obszarze.